

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA CÍRKEVNÍHO PRÁVA

**FORMA UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ MEZI
ŘÍMSKOKATOLICKOU A ŘECKOKATOLÍCKOU
CÍRKVÍ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
ThLic. Monika Menke, Th.D.**

**Vypracovala:
Jana Gotfrýdová**

OLOMOUC 2012

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom pouze uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 14. dubna 2012

.....
podpis autora práce

Abstrakt

Klíčová slova: nupturient, manželství, západní a východní církve, forma uzavření manželství, svátost manželství, svátostné požehnání, svědek, oddávající, překážky a zákazy, dispenz, sňatek, obřad

Práce se zabývá kanonickou formou uzavírání manželství v římskokatolické a řeckokatolické církvi. V první části objasňuje základní podstatné znaky manželství v katolické církvi a popisuje odlišnosti, které jsou mezi římskokatolickým a řeckokatolickým chápáním manželství v této oblasti.

Text druhé kapitoly se podrobněji zabývá předpoklady, které je nutné v případě sňatku splnit k platnosti a dovolenosti manželství. Předkládá základní přehled manželských překážek a zákazů a zabývá se také určením místa (kde je možné manželství uzavřít) a doby sňatku (obzvláště v jaké části liturgického roku je manželství uzavřít zakázáno).

Třetí kapitola je základem celé práce. Okrajově nastiňuje historii vzniku formy jak u římskokatolíků, tak u řeckokatolíků. Dále podrobně zpracovává kanonickou formu uzavření manželství, možnosti dispensování od ní a případné požadavky k tomu, aby bylo manželství uzavřeno platně a dovoleně. Upřesňuje také požadavky na nejdůležitější osoby, které jsou uzavření manželství účastny, tedy nupturienty, svědky a oddávajícího.

Závěrečná kapitola se vyslovuje k problematice smíšených manželství, obzvláště z hlediska formy.

Abstract

The Form of a Marriage Contract in the Roman Catholic and the Greek Catholic Church

Keywords: Betrotheds, marriage, west and east church, form of marriage solemnization, marriage sacrament, blessing sacrament, witness, celebrant, prohibitions and obstacles, dispense, solemnization

This work deals with the canonic form of marriage contract in the Roman Catholic and the Greek Catholic church. The first part explains the basic significant characteristic of marriage in Catholic church und describes differences, which are between the Roman Catholic and Greek Catholic understanding of marriage in this field.

The second chapter deals deeply with the conditions, which are necessary to fulfill to validity and admissibility in case of solemnization. It shows the basic overview of obstacles and prohibitions and deals also with the determination of place (where is possible to make the marriage solemnization) and term of solemnization (especially in which period of liturgical year is not allowed to make the marriage solemnization).

The third chapter is the fundament of the whole work. It shows marginally the history of the origin of the form by the Roman Catholic and also Greek Catholic. Further it process canonic form of marriage solemnization, possibilities of dispense of it and eventually demands for a valid and admissible solemnization. It specifies also the demands for the most important persons, who take part on the solemnization, i.e. betrotheds, witnesses and celebrant).

The final chapter describes the problematic of mixed marriages, betrotheds especially the form point of view.

OBSAH

ÚVOD	5
1. POJETÍ A PODSTATNÉ ZNAKY MANŽELSTVÍ V KATOLICKÉ CÍRKVI	7
1. 1. Jednota a nerozlučitelnost	7
1. 2. Odlišnosti v chápání církve řeckokatolické	12
2. PŘEDSŇATKOVÉ ŘÍZENÍ	14
2. 1. Předpoklady pro uzavření manželství	14
2. 2. Překážky a zákazy	16
2. 3. Určení místa a doby sňatku	28
3. FORMA UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ	30
3. 1. Systemizace pojmu.....	35
3. 2. Požadavky na osoby	37
3. 3. Obřad římskokatolické církve	41
3. 4. Obřad řeckokatolické církve	43
3. 5. Možnosti výjimek.....	45
3. 6. Řešení vad formy	48
4. SMÍŠENÁ MANŽELSTVÍ	50
ZÁVĚR	52
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	53
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	58
SEZNAM PŘÍLOH	59

Úvod

Diplomová práce pojednává o formě uzavírání manželství z kanonicko – právního hlediska v katolické církvi (tedy jak v římskokatolické, tak v řeckokatolické církvi). Zabývá se podstatnými znaky a cíli manželství, přičemž poukazuje na důležitost instituce manželství jako takové. V rámci dostupné literatury porovnává daná témata v kontextu východních a západních církví.

Důvodem sepsání této práce byla snaha o porozumění některým odlišnostem v řeckokatolické církvi. Vzhledem k blížícímu se uzavření vlastního manželství římskokatolickým obřadem, mě zajímala forma slavení tohoto obřadu u našich východních katolických bratrů.

Cílem bylo načerpat nové poznatky v oblasti formy uzavření manželství a zároveň srovnání těchto dvou typů forem u římskokatolíků a řeckokatolíků. Při psaní práce vyvstala otázka, zda je podstatné, za jakých podmínek bylo manželství uzavřeno, zda daný obřad má také vliv na pozdější praktický život. Jestli v případě smíšených manželství lze dojít k jistému konsenzu mezi různými křesťanskými církvemi a v případě založení rodiny, co usměrňuje rodiče při výběru církevní příslušnosti.

Práce čerpá ze základních dostupných pramenů, a to z Kodexu kanonického práva z roku 1983 a z Kodexu kánonů východních církví (*Codex canonum ecclesiarum orientalium*) z roku 1990. Důležitou literaturou k práci byla také publikace doc. lic. Damiána Němce, dr. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, která velmi dobře a systematicky objasňuje nejen témata této práce, ale také problematiku manželství vůbec. Za klíčovou považuji také knihu ThDr. Vladimíra Poláčka *Východní manželské církevní právo se zřetelem k právu latinskému*. Velmi přehledně a věcně objasňuje rozdíly v chápání jednotlivých kánonů obou zmiňovaných kodexů.

V úvodní části práce jsem se pokusila popsat hlavní znaky manželství v obou církvích, přičemž je vyzvednuta důležitost jednoty a nerozlučitelnosti křesťanského manželství. V druhé kapitole, pojednávající o předšňatkovém řízení, jsou zahrnuty i překážky a zákazy uzavření manželství, protože to jsou podstatné věci, které nutno během konečné fáze přípravy

na uzavření manželství zkoumat. Je zde objasněno, za jakých podmínek je uzavření manželství možné, kdy uzavření sňatku brání určitá překážka, popř. zda není uzavření manželství přímo zakázáno. V závěru kapitoly je pojednáno o místu a době sňatku.

Třetí kapitola nejprve vysvětluje a systematizuje základní pojmy dané problematiky (tedy toho, co je chápáno pod pojmem kanonická forma), představuje hlavní aktéry uzavření manželství a požadavky na ně. Aby byla práce kompletní, byly do této části vloženy podkapitoly týkající se stručného popisu obřadů jak u řeckokatolíků, tak u římskokatolíků. kvůli omezení rozsahu práce, obsahuje text ve většině případů pouze zkrácenou základní informaci. Nabízí tak tedy pouze jakousi malou invenci pro upřesnění zadaného tématu. V závěru této části práce jsou upřesněny možnosti řešení vad formy manželství v případě jeho neplatnosti.

Vzhledem k rostoucí problematice smíšených manželství v dnešním světě, je na závěr práce zařazena také kapitola, která se zmiňovaného tématu týká, především v kontextu kanonické formy. Upřesňuje v jakých konkrétních případech se o smíšená manželství jedná, za jakých okolností lze následně zprostit uzavření manželství dané kanonické formy a v jakém případě je možné od formy dispenzovat.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové paní ThLic. Monice Menke, Th.D. za cenné rady a připomínky a trpělivé vedení celé práce.

Můj velký dík patří také o. Mgr. Tomáši Mrňávkovi, D.S.E.O. za poskytnutí literatury ohledně východních katolických církví a za věnovaný čas a umožnění osobní konzultace nad „řeckokatolickým“ chápáním zpracovávané problematiky .

1. Pojetí a podstatné znaky manželství v katolické církvi

Pojetí manželství v rámci staletí prošlo určitým vývojem, při němž v současné době je kladen důraz hlavně na personální aspekty manželství a manželství jako dobrovolné spojení muže a ženy, které je vytvářeno manželským souhlasem.

Z pohledu pozitivního božského práva je konstatováno, že manželství je dílem Stvořitele, který chce a touží nabídnout člověku jen to nejlepší. Proto dává muži a ženě manželství jako dar, jako možnost sebepoznání, seberealizace a splynutí v jedno. Manželství je zároveň úkolem pro oba manželské partnery, aby jej naplnili vzájemnou úctou a oddaností. Bůh obdarovává manžele následně dětmi se slovy: „(...) *plod'te a množte se a naplňte zemi a podmaňte si ji.*“ (Gen 1) Tímto je dáno, že manželství má po naplnění základní vlastností, posvátný charakter.

Podstatnými vlastnostmi tedy jsou dle kánonu 1056 § 2. „(...) *jednota a nerozlučitelnost, které nabývají v křesťanském manželství zvláštní pevnost z důvodu svátosti*“¹

1. 1. Jednota a nerozlučitelnost

Jednota a nerozlučitelnost jsou podstatnými znaky manželství, přičemž v křesťanském pojetí nabývají obzvláště pevného charakteru z důvodu manželství jako svátosti. Dobro manželů a následné plození dětí vyjadřuje účel, kterým je manželství naplněno. „*Předně manželé mají v této pevnosti bezpečnou záruku trvanlivosti, které je tolik potřebí, když mají odevzdati velkodušně svou osobu a když má dojít k vroucímu splynutí duší. Vždyť pravá láska nezná konce (I. Kor). (...) Nerozlučnost jest vzácným požehnáním i pro ochranu a výchovu dětí, kterou nutno prodloužiti na mnohá léta; rodiče spojenými silami snáze snášejí těžká a dlouho trvající břemena této úlohy.*“²

Jednota v pojetí manželství znamená, že jeden muž si bere jednu ženu. Zvýrazňujeme tuto skutečnost proto, že toto nemusí být v současnosti chápáno vždy s úplnou samozřejmostí. I když je monogamní manželství všeobecně uznáváno jako normální, existují vyznavači mnohoženství, obzvláště v islámských zemích.³

¹ CIC/1983 kán. 1056 § 2

² *Casti Connubii*, čl. 37

³ KLIMEŠ, P. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*, s. 34

Polygamie ovšem není jediným problémem popírajícím podstatu manželství. V současné době se stále více rozmáhá uzavírání „podobného svazku“ jako je manželství. Jedná se o tzv. registrované partnerství osob stejného pohlaví. Tato možnost byla zavedena pro homosexuální páry i v České Republice, a to od 1. července 2006, kdy nabyl účinnost zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství. Naštěstí se tento zákon týká převážně úkonů souvisejících např. se vzájemným zastupováním na úřadech, vyživovací povinnosti, s dědickým právem nebo získáním informací ohledně zdravotního stavu partnera⁴, nikoli však např. s otázkou spojenou s adopcí dětí. I když sekulární právo spojení osob stejného pohlaví umožňuje, z pohledu morálního nelze s těmito svazky souhlasit. O manželství se v tomto případě nejedná, ani o život „na způsob“ manželství. Je zde kompletně porušena podstata manželského života a převráceny veškeré hodnoty manželství a rodiny. Dle dokumentu Mezinárodní teologické komise *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“* se totiž: „Manželství zakládá na některých přesně definovaných antropologických předpokladech, které ho odlišují od ostatních typů soužití a které překračují rovinu konkrétního jednání, rovinu pouze toho, co je „faktické“, a které zároveň manželství zakotvují v osobním bytí ženy a muže.“⁵ Stejný dokument pak upozorňuje nejen na nepravdivost v takových svazcích, ale na celkové narůstající obtíže zrovnoprávnění mezi manželstvím a homosexuálními svazky: „Ukazuje se rovněž, jak nevhodný je požadavek toho, aby se na relace mezi osobami téhož pohlaví pohlíželo jako na manželství. Proti tomu se staví zejména objektivní nemožnost plodnosti takového soužití ve smyslu předávání života, jak je to podle Božího záměru vloženo do lidského bytí. Další překážkou je chybějící předpoklad interpersonální komplementarity mezi mužem a ženou, jak ji chtěl Stvořitel, a to jak na rovině tělesné a biologické, tak na rovině výlučně psychické.“⁶

Nerozlučitelností manželství pak myslíme to, že manželství je platné od chvíle právoplatného uzavření svazku splňujícího náležitě právní normy až do smrti jednoho z manželů.⁷ „Nerozlučitelnou pevnost smlouvy manželské zdůrazňuje sám Kristus, když praví: "Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj;" (Matouš 19, 6) a "Každý, kdo propouští svou manželku a bere si jinou, cizoloží; a kdo si bere propuštěnou od muže, cizoloží." (Lukáš 16, 18)⁸ Nerozlučitelnost se vztahuje na svazky pokřtěných i nepokřtěných manželů. Rozdíl je ovšem

⁴ Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství, § 9.

⁵ *Rodina, manželství a fakticky existující soužití*, čl. 19

⁶ *Tamtéž* čl. 23

⁷ Srov. 1 Kor 7, 39

⁸ *Casti Connubii*, čl. 32

v tom, že uzavření manželství mezi dvěma křesťany je katolickou církví považováno za svátostné.⁹ A to na základě teologie svátosti, protože toto manželství je považováno za nerozlučitelné díky smlouvě mezi Církví a Kristem. V případě, že jeden z partnerů je nepokřtěný a druhý pokřtěný, považuje kanonické právo tento svazek za nesvátostný.¹⁰ Můžeme tedy konstatovat, že manželství uzavřené řádnou kanonickou formou mezi dvěma pokřtěnými katolíky, řádně konzumováno (*matrimonium ratum et consummatum*) je absolutně nerozlučitelné.¹¹

Všeobecně můžeme nerozlučitelnost rozdělit na vnější a vnitřní. Vnitřní znamená, že svazek je nerozlučitelný zevnitř, čímž je myšleno, že manželství nelze rozloučit žádnou dohodou ani mezi manželi ani kýmkoli jiným. „Podle kanonického práva je jednou platně uzavřené manželství vnitřně nerozlučitelné“.¹² Vnější nerozlučitelnost je pak záležitostí norem práva nebo rozhodnutí kompetentní církevní autority. Mohou nastat následující případy, kdy je možné manželství rozloučit.

Manželství dvou nepokřtěných katolíků může být rozloučeno ve prospěch víry, dle pavlovského privilegia. „Manželství uzavřené mezi dvěma nepokřtěnými může být zrušeno na základě pavlovského privilegia ve prospěch víry strany, která přijala křest, a to přímo tím, že tato strana uzavře nové manželství, jestliže nepokřtěná strana odešla.“¹³ Přičemž odchodem druhé strany je myšleno to, že nepokřtěná strana nechce s pokřtěnou spokojeně bydlet bez toho, aby byl hanoben nebo urážen Stvořitel. Pokřtěná strana také nesmí dát důvod k odchodu nepokřtěné strany.¹⁴

Druhý případ rozloučení manželství je na základě petrovského privilegia (*privilegium petrinum*), jehož základ je položen v prvním listu Kor 7, 10-15.¹⁵ „Tobě dám klíče od nebeského království: co svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, a co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno na nebi.“ Privilegium dává možnost rozloučení nesvátostného manželství ve prospěch života z víry v nově uzavřeném svazku.

Platně uzavřené manželství může být také rozloučeno papežem v případě, že nebylo konzumováno, což znamená, že manželé nezačali žít sexuálním životem.¹⁶

⁹ Srov. CIC/1983 kán. 1055 § 2.

¹⁰ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 22

¹¹ Srov. KLIMEŠ, P. *Psychické příčiny neplatnosti manželství*, s. 39

¹² KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 37

¹³ CIC/1983 kán. 1143 § 1.

¹⁴ Srov. CIC/1983 kán. 1143 § 2.

¹⁵ Srov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 174

¹⁶ Srov. CIC/1983 kán. 1142

V těchto třech případech je možné uvažovat o zrušení platnosti manželství. Platnost manželství se vždy předpokládá, pokud není dokázán procesně opak nebo není možná aplikace některého z privilegií.

Cíle manželství

Cíle manželství uvádí Kodex kanonického práva v kán. 1055 § 1, který říká: „*Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na plození a výchovu dětí, (...).*“ Což znamená, že muž a žena utvářejí na základě udělení vzájemného dobrovolného slibu nerozlučitelné spojení za účelem vzájemného dobra a plození potomstva. Manželé si navzájem mají pomáhat k dosažení svatosti. Každodenním životem si prokazovat vzájemnou lásku a úctu. Krok za krokem společně pracovat na důležitém a závažném úkolu utváření rodiny jako základní buňky společnosti. „*To vše má nesmírnou důležitost pro pokračování lidského rodu, pro rozvoj osobnosti jednotlivých členů rodiny a jejich věčný osud, pro důstojnost, stálost, mír a blaho rodiny i celé lidské společnosti. Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky.*“¹⁷

Důležitost a pořadí cílů

Z dlouhodobého hlediska je zajímavé sledovat důležitost prvenství jednotlivých cílů a vývoj jejich postavení. V CIC z roku 1917 je uvedeno, že cíle manželství jsou dva, a to primární (*bonum prolis*) a sekundární (*bonum coniugnum*).¹⁸ Přičemž primární obsahuje plození a výchovu dětí, sekundární pak vzájemná pomoc a prostředek proti žádostivosti. V této souvislosti naopak upozorňujeme na pohled Věřoučné konstituce II. Vatikánského koncilu *Gaudium et spes*, kde je zdůrazněno, že manželství je ustanoveno k všeobecnému dobru manželů a následnému zrodu potomstva.¹⁹ Tedy, že cíle manželství nejsou stavěny do konkurenční roviny, nýbrž jsou považovány za stejně důležité.

¹⁷ Srov. GS, s. 223

¹⁸ Srov. CIC/1917 Kán. 1031 § 1

¹⁹ Srov. GS, s. 223

Pokud chceme chronologicky pokračovat v dalším pojetí manželských cílů, zmiňme encykliku papeže Pia XI *Casti Connubii* sepsanou ve třicátých letech minulého století.

Encyklika se obrací k velkému církevnímu učiteli sv. Augustinovi a zdůrazňuje jeho tři typy dober manželství: potomstvo, víra a svatost. „*Při věrnosti se myslí, že nemá býti manželského obcování s nikým druhým a se žádnou druhou mimo svazek manželský. Při potomstvu, že je mají manželé přijímati laskavě, živiti dobrotivě a vychovávat zbožně; při svátosti konečně, že se manželství nemá rozlučovati, a rozvedený neb rozvedená že nesmějí vstupovati ve spojení s cizí osobou, ani za účelem získati potomka.*“²⁰

K určitému dalšímu vývoji dochází během II. Vatikánského koncilu a pak následně v obnoveném Kodexu kanonického práva z roku 1983. Důraz je kladen na osoby, které manželství uzavírají a na jejich vlastní naplnění a vložení sebe sama do manželství. Čímž je zdůrazněna hodnota a důstojnost i manželství, která z různých důvodů nevychováají žádného potomka.

Jistým kompromisem je v dnešní době názor zastávající rovnost obou zmiňovaných cílů (*juxtapozice*). Postavení obou cílů je tedy považováno za rovnocenné.

Vznik manželství a dobrovolný souhlas

Manželství obecně vzniká za předpokladu vzájemného souhlasu obou nupturientů. Přičemž je nutné, aby uzavírající strany měly alespoň povědomí o tom, že: „*(...) manželství je trvalé společenství mezi mužem a ženou, zaměřené k potomstvu, které vzniká na základě sexuální součinnosti.*“²¹ Souhlas je projeven zákonitou formou, přičemž udělovatelé jsou manželé navzájem. Smlouva mezi mužem a ženou má svátostnou povahu.²² „*Manželský souhlas je nástrojem, který používá Bůh, aby udělil manželům nadpřirozená dobra.*“²³ Je to svazek Bohem chtěný, povýšený mezi svátosti uzavřený na celý život.

²⁰ *Casti Connubii*, čl. 12

²¹ CIC/1983 kán. 1096 § 1

²² Srov. CIC/1983 kán. 1057 § 2

²³ POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 12

1. 2. Odlišnosti v chápání církve řeckokatolické

Ve světle chápání pojetí manželství po II. Vatikánském koncilu můžeme říci, že kánony CIC 1055 a 1056 ve srovnání s CCEO a kánonem 776 § 1-3 jsou téměř totožné. Podstatné znaky manželství, jimiž jsou jednota a nerozlučitelnost a svátostnost v případě křesťanských manželství, jsou obdobně popisovány v obou kodexech kanonického práva.²⁴ Východní kodex uvádí navíc to, že manželé svým souhlasem manželství *nevytvářejí sami*, ale takřka vstupují do smlouvy s Bohem. Tato odlišnost vychází z jiného systematicko-teologického chápání svátosti jako takové. Východní křesťané kladou větší důraz na rozměr svátosti manželství jakožto svátosti Krista a Církve. Konstitutivním prvkem jsou tak nejen snoubenci, ale i kněz, který oddává jménem církve. Na rozdíl od západního přístupu východní teologie nemluví o kanonické formě manželství, ale daleko častěji o posvátném obřadu. Proto je v CCEO namísto výrazu „contractus matrimonialis“ či „matrimonium contrahere“ (jak tomu je v CIC) používáno spojení „matrimonium inire“, „celebrare“ nebo „benedicere“. Výrazem této koncepce manželství, kterou můžeme nazvat pneumatologickou, je pak to, že pro platnost manželství jako svátosti je nutná účast kněze či biskupa.²⁵ V tomto posvátném obřadu samozřejmě nechybí manželský slib, ale hlavní důraz je na zvláštním požehnání, které smí udělit pouze kněz nebo biskup. Proto kanonické právo východních katolických církví nepřipouští, aby byl oddávajícím jáhen nebo laik, jak tomu může být v latinském ritu²⁶

Manželský souhlas

Nezpochybnitelnou součástí uzavření manželství je dobrovolný souhlas daný oběma snoubenci při svatebním obřadu. Zatímco v západním kodexu má manželská smlouva spíš charakter právní, pro východní církve je to hlavně náboženský úkon. Samotný obřad je chápán jako *ano* k uzavření manželství, není tedy nutné nic dalšího vyslovovat. Vůle k uzavření manželství může být vyslovena knězem před zahájením obřadu nebo je souhlas projeven znamením nebo symbolickým ritem.²⁷ Manželský souhlas je chápán jako konstitutivní prvek manželství, není možné od něj dispenzovat a je nutné, aby tento souhlas byl určité kvality. Proto kanonistika (jak východní tak západní) stanoví základní míru, kterou musí souhlas splňovat. Základní rozlišení nedostatků souhlasu se týká tří oblastí: nedostatků

²⁴ Srov. CIC/1983 kán. 1055 a 1056, CCEO Kán. 776 § 1 - 3

²⁵ Srov. DVOŘÁČEK, J. *Úvod do východního církevního práva*, s. 47

²⁶ Srov. CCEO Kán. 830

²⁷ Srov. DVOŘÁČEK, J. *Úvod do východního církevního práva*, s. 49

v poznání, nedostatků ve vůli a nedostatků v prezentaci souhlasu. Protože téma souhlasu není vlastním tématem této práce, není podrobněji tato typologie rozpracována. Zásadní je, že pro uzavření manželství je konstitutivním prvkem manželský souhlas (a to i ve východních katolických církvích).²⁸

²⁸ Manželské požehnání ve východním právu však není konstitutivním prvkem souhlasu spolu se souhlasem manželů, ale je nepostradatelným prvkem řádné formy manželství, a tedy nutným pro platnost. Vysluhovateli svátosti manželství jsou totiž i podle východního pojetí jen samotní manželé – viz. možnost uzavřít platné manželství jen před svědky (CCEO kán. 832,CIC/1983 kán. 1116)
Srov. DVORÁČEK, J. *Úvod do východního církevního práva*, s. 48

2. Předšňatkové řízení

2.1. Předpoklady pro uzavření manželství

Nejdůležitějšími předpoklady pro uzavření manželství je, aby muž a žena měli požadovaný věk, svobodný stav, psychickou způsobilost, splnili požadavky předšňatkového řízení jak církevního, tak civilního a byli prosti manželských překážek.²⁹ Jinými slovy můžeme říci, že je nutné, aby nupturienti měli plnou právní způsobilost pro uzavření manželské smlouvy. Měli dostatečné užívání rozumu, nebyli zatíženi poruchou soudnosti, co do podstaty práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají. Dále je nutné, aby byli psychicky dostatečně zdatní k pochopení podstatných znaků manželství, tedy že je to trvalé společenství muže a ženy zaměřené k plození potomstva, ke kterému je nutná sexuální součinnost. Znalost tohoto se po pubertě předpokládá.³⁰

Kánon 783 § 1 CCEO a Kán. 1063 CIC dále zdůrazňují, aby duchovní pastýři svědomitě dbali na to, aby věřící budoucí manželé byli na stav manželství náležitě připraveni. Základní prvky této přípravy popisuje Apoštolská adhortace Jana Pavla II. *Familiaris consortio* O úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981. Z této adhortace pak vychází dokument Papežské rady pro rodinu *Příprava na svátost manželství* z 13. 5. 1996³¹ a partikulární směrnice České biskupské konference s názvem *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR*, jejíž text schválilo plenární zasedání ČBK 4. 7. 2010 na dobu 6-ti let s platností od 1. 10. 2010.³²

Příprava snoubenců probíhá různými formami. Obecně je za přípravu považováno již období výchovy v rodině a společenství církve v dětství, tzv. vzdálenější příprava³³, výchova

²⁹ Srov. CIC/1983 kán. 1055, 1057, 1083-1096

³⁰ CIC/1983 kán. 1096, § 2.

³¹ Český překlad vydal sekretariát ČBK pod číslem 17 červené řady jejich dokumentů v r. 2001.

³² Srov. *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR*, s. 6

³³ V případě *vzdálené přípravy* na manželství jde o to, aby duchovní pastýři svým působením vedli celé společenství a hlavně rodiny k utváření správných postojů a životních hodnot. Aby výchova v rodině probíhala v kontextu vytváření a pochopení osobních kvalit každého člena. Aby postoje dětí k sobě i ostatním vedly k pochopení smyslu lidských hodnot. Aby bylo manželství rodičů prezentováno jako život založený na vzájemné lásce, pomoci, toleranci, pochopení a respektu. Aby byl u dětí nastaven správný postoj k sexualitě a odpovědnému rodičovství. Aby křesťanské společenství pochopilo hloubku křesťanského tajemství, čímž je víra jako společenství milosti a lásky se vzkříšeným Kristem. Srov. NĚMEC, D. , s. 33

k manželství v období dospívání a adolescence v rámci pastorace mládeže, tzv. *bližší příprava*³⁴ a vlastní příprava konkrétního páru před sňatkem, čili *nejbližší příprava*.³⁵

Do období konečné fáze přípravy spadá také příprava právní; jak z hlediska církevního, tak z hlediska platnosti uzavíraného manželství před orgány státu. Duchovní pastýři, odpovědní za přípravu snoubenců, jsou také povinni odstranit nebezpečí nebo nedovolenost manželství před uzavřením, pokud by hrozila překážka bránící platnosti nebo zákaz manželství, který by mohl působit nedovolenost. Do této nejbližší přípravy patří i tzv. ohlášky, které také mají zabezpečit (součinností církevního společenství) to, že nejsou přítomny překážky bránící sňatku.³⁶

Součástí tohoto předsňatkového řízení je také sepsání tzv. snubního protokolu (viz. příloha I.), dodání osobních dokladů, popř. vyžádání potřebných dispenzí a povolení ke sňatku.

Pro upřesnění uvádíme, že současná praxe uzavírání manželství je taková, že si snoubenci mohou zvolit, zda svatební obřad proběhne občansky, tzn. před úředníkem (většinou starostou) na příslušném obecním úřadě nebo před orgánem registrované církve nebo náboženské společnosti. Pak jde o sňatek církevní. Novinkou manželské novely z roku 2000³⁷ je zavedení povinného tzv. předsňatkového řízení na matričním úřadu podle místa konání sňatku, které musí absolvovat snoubenci, kteří chtějí uzavřít církevní sňatek. Výsledkem tohoto řízení (spočívajícího v předložení stanovených dokladů a učinění předepsaných prohlášení) je vydání osvědčení o tom, že snoubenci jsou právně způsobilí k uzavření manželství. Bez tohoto osvědčení, které v době sňatku nesmí být starší než 3 měsíce, by církevní manželství bylo z hlediska českého právního řádu neplatné.³⁸

³⁴ Tato příprava se týká především mládeže, aby u ní byly vytvořeny správné mravní a duchovní dispozice. Zde má být manželství postaveno do světla života ve dvou, kdy je kladen důraz na neustálou péči a rozvoj partnerského soužití. Před mladými lidmi má být také v této bližší přípravě hovořeno o otázkách manželského pohlavního života a odpovědném rodičovství, vhodných metodách při výchově dětí, vedení řádného rodinného života apod. Srov. *Familiaris Consortio*, čl. 66

³⁵ Bezprostřední příprava se má pak konat několik měsíců před sňatkem. Jde o hlubší poznání smyslu manželství a oddání se konkrétnímu partnerovi a jeho přijetí. Buď před ní nebo během této přípravy je možné přistoupit k aktu zasnoubení. Srov. Tamtéž čl. 66

³⁶ Praxi ohlášek upravuje partikulární právo jednotlivých diecézí a je možné od nich, za stanovených podmínek, dispenzovat. Srov. NĚMEC, D., s. 35 – 36

³⁷ Novela zákona č. 94/1963 Sb., *o rodině*, § 4b

³⁸ Srov. Novela zákona č. 94/1963 Sb., *o rodině*, § 4b

Příprava snoubenců na východě je ve velké míře stejná jako u římskokatolíků. Rozdíl je ovšem v doporučení přijetí svátosti smíření, eucharistie, ale nikoli svátosti biřmování³⁹. Neboť tato svátost je ve východní praxi spojována a udělována se svátostí křtu. Je tedy automaticky předpokládáno, že kdo je pokřtěný, přijal zároveň i svátost biřmování.⁴⁰ Důkladně je také prozkoumána přítomnost překážek (viz. příloha II.). Oproti CIC je navíc v CCEO uveden kán. 788, který přikazuje povinnost farářům, aby v případě zjištění překážky, nahlásili tuto skutečnost místnímu ordináři.

2. 2. Překážky a zákazy

Manželské překážky jsou důvody, které působí neplatnost i nedovolenost uzavřít manželství. Pro platné uzavření manželství je nutné od překážek dispenzovat (což ovšem lze jen v případě překážky práva církevního a nelze v případě překážky práva božského). Většina dispenzí je v kompetenci místních ordinářů, některé dispense jsou vyhrazeny Apoštolskému stolci (např. od překážky svěcení).⁴¹

Zákazy můžeme charakterizovat jako důvody, které působí nedovolenost manželství. Od účinnosti zákazu je nutné získat povolení (*licence*), které ve většině případů je možné obdržet od místních ordinářů. Východní kodex zde obsahuje stejné rozdělení i terminologii. Vzhledem k důležitosti případného odstranění překážek či zákazů v rámci *předsňatkového řízení*, vedeného před uzavřením sňatku, jsou dále jednotlivé překážky vysvětleny. Pro upřesnění je uveden také pohled sekulárního práva na danou překážku.

*Překážka věku (impedimentum aetatis)*⁴²

Platné manželství nemůže uzavřít muž, který nedosáhl věku 16 let. U žen je hranice nižší, pro uzavření sňatku stačí, aby dovršila 14 let. Biskupská konference smí stanovit věk vyšší. Většina kanonistů se kloní k názoru, že překážka je církevního práva, tedy

³⁹ „Katolíci, kteří nepřijali svátost biřmování, přijmou ji před uzavřením manželství, jestliže je to možné bez závazné nesnáze.“ CIC/1983 kán. 1065 § 2.

⁴⁰ Srov. POLÁČEK, V. , *Východní manželské církevní právo se zřetelem k právu latinskému*, s. 37

⁴¹ Srov. NĚMEC, D. , s. 46

⁴² Srov. CIC/1983 kán. 1083

dispenzovatelná, ovšem pouze co do hranice dané přirozeným právem (tedy základní tělesnou zralostí nupturientů), což je individuální v tom kterém manželství.⁴³

Toto je víceméně shodné s CCEO (kán. 800) až na malý dodatek týkající se dispenzovatelnosti, a to: „(...) že ke stanovení vyššího věku pro dovolenost manželství je oprávněna každá autonomní církev.“⁴⁴

Podobně se k překážce věku staví i sekulární právo. Platné manželství mohou uzavřít osoby zletilé, což znamená ty, které dovršily hranici 18 let. Lze vyjednat výjimku, která stanoví hranici na 16 let, ale ta musí být povolena soudem a platí pouze pro jednoho z páru. Posunutím této hranice se zároveň tato osoba stává zletilou.

Překážka tělesné neschopnosti (impedimentum impotentiae)⁴⁵

Dříve než důkladně objasníme překážku tělesné neschopnosti *impotentia coeundi*, krátce pohovořme o sterilitě. Ta všeobecně není považována za překážku k uzavření manželství. Výjimka by vznikla v případě, že by jedna ze stran úmyslně neplodnost zatajila, aby tak např. ze sňatku nesešlo. „Manželství by bylo neplatné, nikoli pro neplodnost jako takovou, ale pro zatajení defektu vlastnosti, bez jejíž existence by nebyl partnerem dán manželský souhlas.“⁴⁶

Naopak je to již se zmiňovanou překážkou tělesné neschopnosti *impotentia coeundi*, která je ovšem překážkou pouze za následujících podmínek:

- Překážka předchází vzniku manželství, tedy existuje před jeho vznikem
- Překážka je kvalifikována jako trvalá, není tedy léčitelná nebo jiným způsobem odstranitelná
- Překážka je považována za jistou a prokazatelnou

Překážka obecně patří do práva božského a je nedispenzovatelná. Co se týče sekulárního práva, překážku tělesné neschopnosti nezná.

⁴³ Srov. NĚMEC, D. s. 49

⁴⁴ NĚMEC, D. , s. 49

⁴⁵ Srov. CIC/1983 kán. 1084

⁴⁶ POLÁČEK, V., *Východní manželské právo se zřetelem k právu latinskému*, s. 44

Překážka trvajícího manželství (impedimentum ligaminis)⁴⁷

Nové manželství nelze uzavřít, pokud se prokáže trvání jiného manželského svazku. A ten trvá i v případě, že:

- „*Manželé spolu přestali žít, případně i bydlet*
- *manželé byli rozvedeni sekulárním soudem (rozvod není relevantní pro kanonické právo)*
- *církevní autoritou bylo realizováno odloučení manželů za trvání manželského svazku (tzv. separace)*
- *platnost manželství je posuzována církevním soudem, popřípadě je již vynesena rozsudek stanovící neplatnost manželství, ale dosud nenabyl právní moci (důsledek presumpce platnosti manželství)*
- *běží řízení o rozloučení manželství dle církevního práva, ale dosud nebylo ukončeno (nebyl vynesena rozsudek, nebo rozsudek dosud nenabyl právní moci)*⁴⁸

Dle přirozeného práva se jedná o překážku nedispensovatelnou. Její zánik je možný pouze v případě smrti nebo prohlášením za mrtvého jednoho z manželů nebo rozloučením manželství církevní autoritou, tzn. prohlášením za neplatné. Stejně je chápána překážka svazku u východních katolických církví.

Pro doplnění uvádíme, že určitý rozdíl je v pohledu na ukončení manželství u pravoslavných církví. Ty sice na jedné straně uznávají nerozlučitelnost a svátostnost manželství, na straně druhé však fakticky povolují druhý sňatek po rozpadu prvního manželství. V případě, že se lidskou vinou manželský svazek rozpadá nebo rozpadl, je možné jej de facto rozloučit a později uzavřít manželství nové. Důležitý je ovšem posun v chápání uzavření druhého sňatku. Nové manželství (eventuálně další uzavřená manželství) je sice tolerováno, ale je považováno za nesvátostné. Manželé sice zůstávají uprostřed své církve, nejsou vyloučeni ze společenství, ale obřad, kterým nové manželství uzavírají, je již jiný. Nemohou už získat kněžské požehnání a svazek je považovaný za neposvěcený.

⁴⁷ Srov. CIC/1983 kán. 1085

⁴⁸ NĚMEC, D. , s. 52

Sekulární právo považuje za akt rozpadu a ukončení manželství rozvod. Zákon o rodině nestanovuje omezení počtu možných uzavření a ukončení manželství. Zánik manželství nastává také v případě smrti nebo prohlášení za mrtvého stejně jako u katolické a pravoslavné církve.

Překážka různosti náboženství (impedimentum disparitatis cultus)⁴⁹

Tato překážka má chránit manžele tím, že vede k hledání partnerů se shodným náboženským smýšlením. Chce tak hájit víru katolického partnera a dětí. Týká se pokřtěných katolíků, kteří uzavírají manželství s osobou nepokřtěnou (tzn. jiného náboženství nebo bez vyznání).⁵⁰ Netýká se naopak osob, které byly pokřtěny a vychovávány v jiné než katolické církvi. V tomto případě nastává změna v kánonu CIC/1983 v motu proprio Benedikta XVI. Omnium in mentem (z 26.10.2009, účinnost od 9.4.2010). Vypouští se část kán. 1086 § 1 „*a neodpadla od ní formálním úkonem*“. Kánon se tak vrací zpět k praxi CIC/1917, když v případě této překážky nyní hovoří o neplatnosti manželství mezi dvěma osobami, z nichž jedna je pokřtěna v katolické církvi nebo do ní přijata a druhá je nepokřtěna.⁵¹ K formálně odpadlým katolíkům se již dále CIC nevyslovuje, jejich pozice je chápána stejně jako jakéhokoliv jiného katolíka.

Překážka různosti náboženství je překážkou práva církevního a je tedy dispenzovatelná. Dispenz uděluje místní ordinář za předpokladu splnění podmínek jako u smíšeného manželství:

- Katolický nupturient prohlásí, že je připraven chránit svou víru, a příslibí, že se bude dle svých sil snažit o katolický křest a výchovu dětí
- Nekatolický nupturient musí být o těchto příslibech katolického nupturienta závčas informován
- Oba nupturienti budou poučeni o cílech a podstatných vlastnostech manželství a nesmí je ani jeden z nich vylučovat
- Toto se děje podle partikulárního práva při sepisování snubního protokolu, kde katolický nupturient své přísliby stvrzuje písemně a nekatolický nupturient rovněž písemně stvrzuje, že o nich byl informován – pokud by to po svém informování odmítl podepsat,

⁴⁹ Srov. CIC/1983 kán. 1086

⁵⁰ Srov. NĚMEC, D., s. 54

⁵¹ Srov. NĚMEC, D. *Změněné kánony kodexů kanonického práva*, In Acta České biskupské konference č.5, s. 21

vystačí potvrzení tohoto faktu jak farářem, který odpovídá za předšňatkové řízení, tak jedním svědkem, kterým může být katolický nupturient.⁵²

Také východní právo považuje tuto překážku za natolik důležitou, že v případě že byla zjištěna, není možné platně uzavřít manželství.⁵³ Je ale stejně jako v západní katolické církvi možné na základě splnění určitých podmínek žádat o dispenz. Podmínky dispenzovatelnosti stanoví CCEO kán. 814 a jsou vesměs stejné, jak je uvádí CIC kán. 1125.

Světské právo překážku různosti náboženství nezná.

Překážka svěcení (impedimentum ordinis)⁵⁴

V otázce překážky svěcení je nutné upřesnit, že daná překážka se vztahuje na osoby, které již svátost svěcení přijaly, přesto ale hodlají vstoupit do manželského svazku. Manželské právo tedy řeší, zda vysvěcený muž může přijmout svátost manželství. K tomuto se vyjadřuje CIC. kán. 1087 následovně: „*Neplatně zavírá manželství ten, kdo přijal svátost svěcení.*“ „*Tato překážka se vztahuje na osoby, které přijaly svátost svěcení v kterémkoli stupni, tedy od jáhenského svěcení včetně, a to bez ohledu na to, zda byli svěceni jako svobodní (celibátní), anebo ženatí (někteří trvalí jáhni, ve východních obřadech také někteří kněží).*“⁵⁵

Jedná se o překážku církevního práva. Je v některých případech odstranitelná dispenzí AS. Praxe udělování této dispenze je následující: „*biskupové – dispenz se neudílí; kněží – dispenz může dát pouze Apoštolský stolec, a to z nejzávažnějších důvodů, přičemž „principaliter“ je udělení dispenze v latinském obřadu spojeno se zákazem posvátné služby; jáhni – dispenz obvykle udílí Apoštolský stolec, pouze nebezpečí smrti může dispenzovat místní ordinář, duchovní správce, zpovědník, duchovní delegovaný k asistenci k sňatku, popřípadě i nedelegovaný duchovní (včetně jáhna). Ne vždy udělení této dispenze znamená zákaz výkonu posvátné služby - kritériem je, zda je konkrétní jáhen vázán slibem celibátu nebo ne.*“⁵⁶

⁵² Srov. CIC/1983 kán. 1125, 1126

⁵³ Srov. CCEO kán. 803 § 1

⁵⁴ Srov. CIC/1983 kán. 1087

⁵⁵ NĚMEC, D. s. 58

⁵⁶ NĚMEC, D. , s. 58

Podobně k překážce přistupuje východní právo. Uzavřené manželství je neplatné v případě přijetí vyššího svěcení (*ordo sacer*), přičemž tímto pojmem je myšlen diakonát, presbyterát, episkopát.⁵⁷ „Manželství po přijetí vyššího svěcení bylo platné, ale nedovolené a mělo za následek doživotní suspenzi od výkonu veškerých práv ze svěcení vyplývajících, nikoli však exkomunikaci.“⁵⁸

Sekulární právo překážku svěcení nezná.

Překážka řeholního slibu čistoty (impedimentum voti castitatis solemnitis)⁵⁹

Tato překážka se týká všech mužů a žen, kteří žijí nějakou formou zasvěceného života a jsou vázáni věčnými sliby k čistotě. Sliby v řeholních institutech jsou veřejné, patří k nim i větší právní zodpovědnost, tudíž jsou i jejich důsledky významnější.⁶⁰

Překážka se nevztahuje na novice, kteří zatím nesložili věčné sliby; na řeholníky vázanými časnými sliby; na členy sekulárních institutů a společností apoštolského života, manželství zde by bylo uzavřené pouze nedovoleně; na zasvěcené panny, poustevníky a vdovy a vdovce.⁶¹ Uzavřené manželství by bylo v jejich případě pouze nedovolené nikoli neplatné; nevztahuje se také na členy skupin označené v CIC/1983 v kán. 605 jako „*nové způsoby zasvěceného života*.“⁶² na terciáře nebo členy odborných uskupení; na ty, kdo složili soukromé sliby čistoty.⁶³

Překážka spadá do norem církevního práva, je tedy možné od ní získat dispenz. Ten uděluje v případě institutů diecézního práva diecézní biskup diecéze, kam daná řehole spadá. V institucích papežského práva je dispenz vyhrazen Apoštolskému stolci.⁶⁴ Zvláštní případ by nastal v nebezpečí smrti, v té chvíli by mohl od překážky dispensovat místní ordinář, duchovní správce, zpovědník, duchovní delegovaný k asistenci k sňatku, popř. i nedelegovaný duchovní včetně jáhna.

⁵⁷ POLÁŠEK, F. *Církevní manželství podle kanonického práva*, s. 43

⁵⁸ NĚMEC, D. , s. 58

⁵⁹ Srov. CIC/1983 kán. 1088

⁶⁰ Srov. NĚMEC, D. , s. 60

⁶¹ Srov. Posynodální adhortace Jana Pavla II. *Vita consecrata* , čl. 7.

⁶² Schvalování nových forem zasvěceného života je vyhrazeno výlučně Apoštolskému stolci. Diecézní biskupové se snaží rozeznávat nové dary zasvěceného života, svěřené církvi Duchem svatým, a pomáhají těm, kdo je zavádějí, aby co možná nejlépe vyjádřili své záměr a zakotvili je ve vhodných stanovách za použití hlavně obecných norem, obsažených v této části.

⁶³ Srov. NĚMEC, D. , s. 60-61

⁶⁴ Srov. CIC/1983 kán. 691 § 2

Pokud by však trvala existence překážky a zároveň proběhl svatební obřad, jednalo by se pouze o pokus o uzavření manželství. Toto jednání by bylo považováno za trestné, vztahoval by se na ně kán. 1393 – 1395 stanovující tresty za jednání, kterého se osoba vázaná věčnými sliby dopustila.

CCEO upravuje překážku řeholního slibu čistoty shodně. Malý rozdíl vidíme pouze v udílení dispenze od překážky. V případě patriarchálních církví ji uděluje patriarcha, v ostatních autonomních církvích přísluší Apoštolskému stolci.

České sekulární právo tuto překážku nezná.

Překážka únosu nebo zadržování (impedimentum raptus)⁶⁵

Objektem překážky únosu za účelem uzavření manželství je v CIC pouze žena. Jedná se o násilný přesun, zadržování či omezování svobody s cílem ženu donutit k uzavření sňatku. Manželství uzavřené v takové situaci je neplatné. Jeho zplatnění nastává pouze v případě dodatečného a dobrovolného souhlasu dané osoby.

CCEO chápe překážku obdobně⁶⁶ s tím rozdílem, že je chráněna doslovně „osoba“, tedy i muž, nikoli pouze žena.

Sekulární právo v tomto smyslu překážku nezná.

Překážka zločinu (impedimentum criminis)⁶⁷

V případě překážky zločinu se jedná o usmrcení manželského partnera za účelem nového sňatku. Zločin vraždy může být způsoben buď jedním nebo oběma nupturienty. Přičemž není stěžejní, zda byla vražda jimi způsobena přímo nebo na objednávku. Tato

⁶⁵ Tamtéž 1089

⁶⁶ Srov. CCEO kán. 806

⁶⁷ Srov. CIC/1983 kán. 1090

překážka patří do práva církevního, proto je možné od ní získat dispenz. Církev předpokládá lítost osob, které zločin spáchaly, dispenz je ovšem získatelný pouze u Apoštolského stolce.⁶⁸

CCEO uvádí tuto překážku shodně.⁶⁹

České sekulární právo překážku zločinu nezná.

Překážka pokrevního příbuzenství (impedimentum consanguinitatis)⁷⁰

Překážka pokrevního příbuzenství je vázána na vztah mezi osobami, které mají společného předka. Počítání pokrevního příbuzenstva se rozděluje na linie a stupně. Přičemž linie jsou dány dvě, a to přímá a boční. V přímé linii je neplatné manželství mezi všemi předky a potomky (legitimními i nelegitimními). V linii boční je manželství neplatné až do čtvrtého stupně příbuzenství včetně. Přičemž platí, že není možné uzavřít manželství v případě pochybnosti v jakémkoli stupni v rámci přímé linie nebo ve druhém stupni linie boční. „*Počítání stupňů příbuzenství je dáno kán. 108 § 3 tak, že je tolik stupňů, kolik je zrození v liniích mezi sobě příbuznými, neboli kolik je osob v obou liniích po odečtení kmene (...)*“⁷¹

Překážka je dispenzovatelná pouze částečně, a to ve 4. stupni boční linie, výjimečně ve 3. stupni. Dispenz za normálních okolností uděluje místní ordinář.

Pro upřesnění uvádíme, že sourozenci, kteří mají oba rodiče společné, se nazývají *plnorodí*, pokud jen jednoho, pak jsou uváděni jako *polorodí*.⁷²

CCEO upravuje překážku pokrevního příbuzenství shodně.⁷³

Sekulární právo se řídí zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině § 12⁷⁴

⁶⁸ NĚMEC, D. , s. 66

⁶⁹ Srov. CCEO kán. 807

⁷⁰ Srov. CIC/1983 kán. 1091

⁷¹ NĚMEC, D. , s. 67

⁷² Srov. tamtéž s. 68

⁷³ Srov. CCEO kán. 808 § 1-3

⁷⁴ „*Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci; totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení trvá. Neplatnost manželství vysloví soud i bez návrhu*“

Překážka švagrovství (impedimentum affinitatis)⁷⁵

Překážka švagrovství, nebo-li odborně překážka afinity, se vztahuje dle současného CIC na pouze platně uzavřené manželství, trvá ovšem ale i po jejím zániku. Týká se jednoho z manželů a pouze pokrevního příbuzenstva ze strany druhého manžela. Počítání pokrevního příbuzenství je stejné jako u překážky pokrevního příbuzenství.⁷⁶ Překážka spadá do církevního práva, je tedy možné od ní získat dispenz. Ten za normálních okolností uděluje místní ordinář.

Podobně k překážce přistupuje CCEO s tím rozdílem, že překážka afinity nastává i v 2. stupni boční linie.⁷⁷ „Překážka je ovšem bez větších potíží dispenzovatelná.“⁷⁸

Sekulární právo překážku afinity nezná.

Překážka veřejné počestnosti (impedimentum honestatis publiciae)⁷⁹

Překážka veřejné počestnosti vzniká z důvodu neplatného manželství po začátku společného života, dokonaného pohlavním stykem a z důvodu právně dokazatelného konkubinátu. Existuje pouze v 1. stupni přímé linie. V obvyklých situacích je dispenzovatelná, a to místním ordinářem.

CCEO ke dvěma důvodům vzniku překážky ještě přidává započetí společného života těch, kteří: „(...) ačkoli měli povinnost uzavřít manželství formou právem předepsanou, uzavřeli je toliko před státním úřadem nebo před činitelem nekatolickým.“⁸⁰

Překážka veřejné počestnosti v sekulárním právu není.

⁷⁵ Srov. CIC/1983 kán. 1092

⁷⁶ CIC/1983 kán. 1091

⁷⁷ CCEO kán. 809 § 1

⁷⁸ POLÁČEK, V. , s. 46

⁷⁹ CIC/1983 kán. 1093

⁸⁰ CCEO kán. 810 § 1

Překážka zákonného příbuzenství (impedimentum cognationis legalis)⁸¹

Pojem zákonného příbuzenství je založen na základě osvojení, nebo-li adopce. Překážka je počítána stejně jako překážka pokrevního příbuzenství, tedy na linii a stupně. Vztahuje se na osoby v celé přímé linii, tedy na adoptivní rodiče, prarodiče, adoptivní děti atd. Je platná i pro druhý stupeň, tedy adoptivní sourozence. Vzhledem k tomu, že je to překážka církevního práva, je dispenzovatelná. Je možný také zánik překážky na základě zániku osvojení.

CCEO nahlíží na překážku zákonného příbuzenství stejně.⁸²

Sekulární právo se řídí v tomto případě zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, § 12.⁸³
Překážka zaniká pouze v případě zrušení osvojení.

Překážka duchovního příbuzenství

Překážka duchovního příbuzenství byla v západní katolické církvi obsažena v CIC z roku 1917, ale nebyla do obnoveného CIC/1983 přijata, je tedy v západní tradici považována za zaniklou.⁸⁴ Šlo o vztah, založený na základě kmotrovství („duchovního rodičovství“).

Zachovává ji ale CCEO kánon 811. Vztahuje se na kmotra na straně jedné a na křtěnce a jeho rodiče na straně druhé. Překážka spadá do církevního práva, je dispenzovatelná místním hierarchou.⁸⁵

V sekulárním právu překážka duchovního příbuzenství neexistuje.

⁸¹ Tamtéž 1094

⁸² Srov. CCEO kán. 812

⁸³ Srov. NĚMEC, D. , s. 71

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 78

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 78

Manželské zákazy

Kromě manželských překážek, které (bez dispenzování) působí neplatnost uvedeného manželství v kanonickém právu, existují ještě tzv. zákazy. Jedná se o „méně závažné“ skutečnosti (než překážky) a proto působí pouze nedovolenost takového sňatku (nejsou-li odstraněny dovořením neboli licencí), nikoli jeho neplatnost. V předšňatkovém řízení je ale důležitý je zjistit a také se s nimi vypořádat. Zákazy k uzavření manželství můžeme rozdělit do několika kategorií: zákazy ustanovené CIC přesně vymezené v kán. 1071, zákazy uvedené výslovně v kodexu CIC na různých místech, zákazy plynoucí z povahy věci, které ale nejsou přímo v CIC uvedeny a soudní a administrativní zákazy manželství.⁸⁶

V prvním případě se jedná o zákazy uzavření sňatku osob, které nepatří k žádné církevní obci, tedy prakticky k žádné farnosti.⁸⁷ Dále se jedná o případ, kdy manželství nemůže být uznáno dle sekulárního práva. Pak situaci, kdy jeden z nupturientů je vázán přirozenými povinnostmi z předchozího svazku, i neplatného či nezákonného.⁸⁸ Zákaz k uzavření manželství nastává i v případě, že jeden z nupturientů je v nápravném církevním trestu⁸⁹ a u nezletilého nupturienta, který chce uzavřít manželství bez souhlasu rodičů. V neposlední řadě dochází k zákazu v případě, kdy jeden z nupturientů zásadně odmítá katolickou víru.⁹⁰

Ve druhém případě jde o zákazy přímo uvedené v CIC, tedy: „*manželství uzavřené před dosažením věku, který pro dovoleno stanovila biskupská konference (kán. 1083 § 2); manželství uzavřené nupturienty, u nichž existuje pochybnost o existenci překážky pokrevního příbuzenství v přímé linii nebo v 2. stupni boční linie (kán. 1091 § 4); uzavření manželství s připojením podmínky do minulosti či přítomnosti (kán. 1102 § 3); uzavření manželství, pokud si oddávající nezjistil svobodný stav nupturientů (kán. 1114); manželství uzavřené jinde než v místně nebo personálně příslušném farním kostele; smíšená manželství (kán. 1124); manželství uzavřené mezi katolíky a pravoslavnými nupturienty v pravoslavné církvi bez*

⁸⁶ Srov. NĚMEC, D. , s. 83, 84

⁸⁷ (...) *Proto se někdy používá pro označení osoby bez domicilu a kvazidomicilu termín „bezdomý“.*

NĚMEC, D. , s. 83

⁸⁸ (...) jedná se především o vyživovací povinnost vůči dětem nebo předchozímu partnerovi, či povinnosti výchovy dětí. Srov. NĚMEC, D. , s. 84

⁸⁹ Nápravným trestem v církevním právu rozumíme exkomunikaci, interdikt a suspenzi

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 85

*souhlasu katolického místního ordináře (kán. 1127); tajné uzavření manželství (kán. 1130).*⁹¹

V třetí situaci vyplývají zákazy z povahy věci, aniž jsou přímo výslovně uváděny v CIC. Jedná se o zákaz uzavření manželství pro nupturienta, který je vázán časnými sliby nebo novicem v řeholním institutu. Také pro toho, který je vázán posvátnými závazky v sekulárním institutu nebo společnosti apoštolského života a je členem ve zkušební době. Dále je zakázáno uzavřít manželství se zasvěcenou pannou, vdovou, vdovcem, pokud nebyl vyvázán ze svých závazků. Zákaz uzavření manželství platí pro členy skupin, které jsou v CIC kán. 605 uvedeny jako „*jiné způsoby zasvěceného života*“, či pro nupturienty, kteří složili soukromý slib čistoty. A také pro ty, kterých se týká zánik překážky trvajících manželství a závisí na prohlášení druhého manžela za mrtvého.⁹²

Soudní zákazy platí pro osoby, které v minulosti žádaly o zneplatnění předešlého manželství. Přičemž důvodem neplatnosti bývají nejčastěji psychické příčiny nebo nesprávné postoje ke křesťanským hodnotám manželství. Zákaz je platný do té doby, dokud příčiny nepominou.⁹³

Poslední skupinou zákazů (administrativních) jsou ty, které spadají pod výkonnou autoritu církve. „*Místní ordinář může svým podřízeným kdekoliv pobývajícím a všem právě pobývajícím na jeho území zapovědět manželství ve zvláštním případě, avšak pouze dočasně a ze závažných důvodů, dokud tento trvá.*“⁹⁴ Přičemž připojení zneplatňující doložky připadá pouze Apoštolskému stolci.

Zákazy obsažené v CCEO obsahově odpovídají zákazům v CIC/1983.

⁹¹ NĚMEC, D. , s. 86, 87

⁹² Srov. tamtéž, s. 87

⁹³ Srov. CIC/1983 kán. 1095 § 3, 1099, 1101 § 2

⁹⁴ CIC/1983 kán. 1077 § 1

2. 3. Určení místa a doby sňatku

Místo sňatku

Místem konání svatebního obřadu má být především farnost, právní norma dále specifikuje, která farnost je příslušná pro uzavření konkrétního manželství. Rozhodující je příslušnost katolického nupturienta k danému místu. Kánon 1115 CIC mluví o místě, ve kterém má jeden z nupturientů trvalé nebo přechodné bydliště, nebo tam alespoň po dobu jednoho měsíce pobývá. V případě osob bez kanonického trvalého bydliště, jde pak o farnost, kde právě pobývají. V případě povolení vlastního ordináře, je možné manželství uzavřít i na jiném vhodném místě.⁹⁵ CIC kán. 1118 § 1 dále upřesňuje, že manželství mezi katolíky (rozuměno tak, že obě strany patří ke katolické církvi) nebo mezi katolíkem a nekatolickou pokřtěnou stranou je uzavíráno ve farním kostele. „*Manželství mezi katolickou stranou a stranou nepokřtěnou se může uzavřít v kostele nebo na jiném vhodném místě.*“⁹⁶

Kodex východního práva nepředpokládá jiné místo sňatku než posvátné.⁹⁷ Pouze na základě povolení místního faráře, je možné sňatek uzavřít jinde. Navíc dle kán. 831 § 2 upřednostňuje místo sňatku farnost ženicha, pokud nestanoví partikulární právo jinak nebo pokud od tohoto ustanovení neosvobozují vážné příčiny.

Doba sňatku

„*Ohledně doby slavení manželství je třeba zachovávat normy stanovené vlastním právem církve sui iuris.*“⁹⁸ V případě řádné formy je vyžadováno, aby bylo manželství slaveno ve svátostném obřadu, a aby byly zachovány předpisy liturgických knih a zákonných obřadů stanovené partikulárním právem vlastní církve.⁹⁹

Přesná doba sňatku (myšleno den, měsíc či období liturgického roku) není nijak upravena, je však zakázáno konat obřad na Velký pátek a Bílou sobotu¹⁰⁰. Pokud by si nupturienti přáli

⁹⁵ Srov. CIC/1983, 1118 § 2

⁹⁶ Tamtéž 1181 § 3

⁹⁷ Srov. CCEO kán. 838 § 1

⁹⁸ Srov. BOTEK, L., DVOŘÁČEK, J., HANUŠ, M., *Manželské právo v přehledu.*, s. 21

⁹⁹ Srov. CCEO kán. 838 § 2

¹⁰⁰ *Svatební obřady*, čl. 32

uzavřít sňatek v době kající povahy, a to hlavně v době postní, je nutné, aby oddávající upozornil snoubence na významný ráz této doby.¹⁰¹

Pro zajímavost uvádíme „zapovězený čas“ pro uzavření sňatku dle publikace doktora kanonického práva a profesora téhož předmětu na teologickém ústavě redemptoristů v Obořišti, Josefa Pejšky z roku 1934, tedy z doby platnosti CIC/1917: *„Sakrální právo římské nepřipouštělo sňatky v měsíci květnu, věnovaném obětem za mrtvé. Křesťanství doporučovalo podobnou kázeň v ony církevní doby, které jsou věnovány kajícímu a předním slavnostem. Sv. Pavel dává věřícím radu, zdržovati se manželství po čas zasvěcený modlitbám. Již za dávných dob nebylo dovoleno uzavírati manželství od neděle revírníkové (septuagensima) po oktávu velikonoční, od svátku Nanebevstoupení po oktávu svatodušní, v adventě po oktávu Zjevení Páně.“*¹⁰²

¹⁰¹ Srov. tamtéž, čl. 32

¹⁰² PEJŠKA, J. *Církevní právo III.* s. 243

3. Forma uzavření manželství

Historie uzavření sňatku v západní tradici

Uzavírání manželství ve starověku, bylo vázáno na obě rodiny budoucí nevěsty a ženicha. Jednalo se především o rodinnou slavnost a společenskou událost. Byla zvána jak nejbližší rodina, tak ostatní příbuzní i přátelé.

Podle řeckých zvyků šlo v podstatě spíše o jakousi „smlouvu mezi dvěma muži“, otcem rodiny na jedné straně a budoucím manželem jeho dcery na straně druhé. K samotnému sňatku patřily také zasnuby, které se mnohdy uskutečnily i několik let před samotnou svatbou. Přičemž hlavním úkolem zasnub byla především domluva kolem věna nevěsty. To pak připadlo následně budoucímu potomku, nejlépe dítěti mužského pohlaví, které mělo zajistit pokračování rodu. Samotná svatba se konala zpravidla v domě nevěsty, ale po svatební hostině byli novomanželé doprovzeni do domu muže, kde následně měli oba bydlet.¹⁰³

Jinak tomu bylo ve starověku v tradici římské, kdy uzavření manželství již bylo podmíněno souhlasem muže a ženy. Nutno poznamenat, že i zde existovalo i jakési předsňatkové řízení či-li zasnuby. Tento příslib souhlasu byl formou určitého závazku obou stran a jeho nedodržení mohlo vyvolat pro příslušnou rodinu nutnost nahradit škodu, která by v případě neuskutečnění svatby vznikla. Manželstvím bylo rozuměno soužití muže a ženy na celý život s účelem zplodit potomstvo.

Jen pro zajímavost uvádíme opačnou možnost soužití na celý život a tím je rozchod manželů. Což bylo právě u Římanů po vzájemné domluvě manželů možné. V závažných případech mohlo také dojít až k zapuzení muže či ženy.¹⁰⁴

V židovské tradici byly uzavřením manželství rozuměny rovnou dva akty. Prvním zasnuby, které již sami o sobě byly příslibem manželství a druhým samotná svatba. Byla také sepsána smlouva a žena obdržela od budoucího muže dar, kterým byla celá úmluva zpečetěna. Svatební slavnost měla charakter soukromé rodinné oslavy, při níž byla žena uvedena do společenství mužova domu. Obřad samotný vedl otec rodiny a souhlas snoubenců se automaticky předpokládal.¹⁰⁵

¹⁰³ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 13

¹⁰⁴ Srov. BOLOGNE, J.-C. *Svatby – dějiny svatebních obřadů na Západě*, s. 26

¹⁰⁵ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 14

Křesťanské manželství ve formě uzavření nepřišlo s ničím novým. Naopak do 4. století nejsou známy žádné zvláštní liturgické ani jiné náležitosti uzavření manželství. Spojení muže a ženy bylo chápáno převážně jako uzavření něčeho posvátného mezi nimi samotnými a křesťanským Bohem. Byl kladen důraz na projev svobodného souhlasu k samotnému aktu.

Mezi 4. a 10. stoletím vznikly pravděpodobně dochované místní záznamy liturgických obřadů, které se týkaly uzavření sňatku. Mohly být dokonce součástí slavení Eucharistie. Ovšem tato skutečnost neměnila nic na tom, že svatba, stejně jako v židovské tradici, zůstávala součástí pouze úzkého rodinného kruhu.¹⁰⁶

Na počátku středověku dochází, obzvláště u germánských kmenů, k určitým odlišnostem. Manželství vznikalo postupně a začínalo vlastně již žádáním muže otce ženy o její ruku. Následovalo veřejné zasnoubení, předání ženichova daru rodině nevěsty a až později k odchodu ženy od současné rodiny a připojení se ke svému muži. Svatba byla také soukromým aktem rodin, doprovázeným radostným veselím a svatebními zvyky. Pozdější přenos obřadu do kostelů a chrámů mělo pravděpodobně navodit pocit většího respektu ve smyslu uzavření manželství na celý život.¹⁰⁷

Postupem let docházelo k posunu vývoje náhledu na samotné manželství, byly kladeny otázky skutečného počátku, kdy vzniká vlastně soužití muže a ženy, zda je v případě neshod možno ještě od manželství odstoupit a kdy už ne.

Historické studie uvádí biskupa Hincmara¹⁰⁸, který se po vzoru germánských národů přiklání k postupnému vzniku manželství. V případě nenaplnění svazku je možné od něj odstoupit, z čehož vyplývá, že nerozlučitelnost vzniká až ve chvíli naplnění tedy, konzumování manželství (*matrimonium consummatum*).

Opačný názor ve stejném století zastával biskup Mikuláš I. Klonil se k tradici pocházející z antického římského práva. Manželství vznikalo souhlasem a vyslovením závazného slibu muže a ženy.

Spory ohledně vzniku manželství samozřejmě pokračovaly i v dalších stoletích. Ve dvanáctém století se určitý spor rozhořel i mezi univerzitami. Střet dvou tradic znázorňovaly

¹⁰⁶ Srov. KAŠNÝ, J. *Manželství v západní tradici*, s. 16

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 17

¹⁰⁸ Biskup v Reims (805-882) Srov. http://www2.tf.jcu.cz/~kasny/book4m/hist.htm#_ftn31

univerzity v Paříži a Boloni. O určitý smír názorů se pokusil papež Alexandr III.¹⁰⁹ i když jeho samotná situace v otázce postavení a upevnění moci nebyla lehká. Svá rozhodnutí směřoval ke konkrétním lidem a jejich praktickým problémům se vznikem manželství. Za nerozlučitelné považoval to manželství, které bylo uzavřeno dobrovolným oboustranným slibem. Ten byl považován za základ pravého a platného manželství. Nerozlučitelné se stávalo ve chvíli fyzického spojení manželů (*matrimonium consummatum*).¹¹⁰

Až do Tridentského koncilu (1545 - 1563) nebyla stále uzákoněna žádná jednotná kanonická forma, která by byla od snoubenců vyžadována. Po bouřlivých debatách koncil ve svém závěru vydal závazný dekret *Tametsi*,¹¹¹ který potvrdil, že manželství uzavřené na základě dobrovolného souhlasu obou nupturientů, je platné a pravé a že právo na manželství nesmí být nikomu bezdůvodně odepíráno.¹¹²

Bohužel však tímto nebyly odstraněny všechny nejasnosti a zmatky. Zůstávaly otázky ohledně formy v případě smíšeného manželství nebo také ohledně postavení faráře, před kterým má být manželství uzavřeno. „*Na tyto nejasnosti reagovaly jednotlivé výnosy římské kurie, mající partikulární platnost – avšak ne zcela jednotným přístupem.*“¹¹³ Kanonickou formou byli vázáni všichni ti, kteří žili ve farnostech, kde byly požadavky k uzavření manželství vyhlášeny. „*Uvádění této kanonické formy do praxe se na mnoha místech lišilo. V některých farnostech byl tento dekret vyhlášen ještě dřív, než se farnost rozdělila na katolickou a protestantskou část a v takových farnostech byli vázáni formou jak katolíci tak protestanti. V jiných farnostech tento dekret nebyl vyhlášen vůbec a tudíž ani protestanti ani katolíci nebyli vázáni kanonickou formou manželství (...).*“¹¹⁴

2. srpna 1907 dochází k objasnění a upřesnění situace dekretem Kongregace koncilu *Ne temere*.¹¹⁵ Nutnost dodržení kanonické formy byla uzákoněna pro celou katolickou církev. Byla zavedena povinnost vedení matrik a také povinnost provést zápis o sňatku do knihy

¹⁰⁹ Alexandr III., vlastním jménem Orlando Bandinelli (asi 1105 – 1181) papežem od roku 1159. Pontifikát byl poznamenán sporem s císařem Fridrichem I. Barbarossou.

Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*, s. 32

¹¹⁰ Srov. IVAN, J. *Forma slavenia manželstva v Kódexoch Katolíckej cirkvi*, s. 24

¹¹¹ 11. 11. 1563 Dekret pojednává o manželství v deseti kapitolách, první kapitola vstupuje do dějin jako *tridentská forma*. Týká se přímo řádné formy uzavření manželství. Srov. Tamtéž s. 28

¹¹² KAŠNÝ, J. , *Manželství v západní tradici*, s. 23

¹¹³ NĚMEC, D. , s. 128

¹¹⁴ KAŠNÝ, J. , *Manželství v západní tradici*, s. 24

¹¹⁵ Dekret nabyl účinnosti 9. 4. 1908, Srov. MRKÝVKA, P, VESELÁ, R. *Vybrané otázky z dějin kanonického práva*, s. 83

pokřtěných.¹¹⁶ Dekret stanovil také to, že manželství jsou platná za podmínek, že jsou uzavírána před farářem nebo před místním ordinářem nebo před knězem, který má povolení od faráře nebo místního ordináře. K formě zavazoval, jak v případě že jsou obě strany katolické, tak v situaci kdy jedna strana byla katolická a druhá nekatolická (ať pokřtěná nebo nepokřtěná). V tomto případě byla nutná dispens od překážky smíšeného manželství nebo rozdílného náboženství. Dekret naopak nezavazoval pokřtěné či nepokřtěné nekatolíky.¹¹⁷

Kodex kanonického práva z roku 1917 vesměs převzal předpisy z dekretu Kongregace koncilu *Ne temere*. Došlo pouze ke třem důležitým úpravám. Kromě závažných výjimečných situací, jako je např. nebezpečí smrti jednoho ze snoubenců nebo dlouhodobá nepřítomnost kněze, byli kanonickou formou vázáni všichni katolíci, a to i v případě smíšeného manželství. Kanonickou formou naopak nebyli vázáni ti, kteří sice byli pokřtěni v katolické církvi, ale nebyli vychovávaní rodiči ve stejné víře, popř. měli rodiče jiného vyznání (jiná situace byla v případě uzavírání sňatku s katolickým nupturientem). Povolení k oddávkám bylo uděleno všeobecně farářům, zaniklo tak ve věci sňatku jednotlivé rozdělení.¹¹⁸

Současný Kodex kanonického práva, který byl vyhlášen 25. 1. 1983 a jehož účinnost nastala na první neděli adventní téhož roku, navazuje na tradici předešlých staletí. Ale jeho hlavním přínosem ve věci manželství je to, že věcně shrnuje, jazykově sjednocuje a formulačně precizuje dílčí změny, které nastaly po II. Vatikánském koncilu. Z teologického hlediska je tento kodex významný především tím, že je psán méně „právníkou“ formou, více klade důraz jak na teologické zdůvodnění, tak na pastorační aplikaci než kodex předchozí z roku 1917. V CIC 1983 je také patrný určitý posun v chápání manželství, které už není pouhým právním vztahem, ale poukazuje na manželství jako vztah založený na vzájemné lásce a darováním se jeden druhému.

¹¹⁶ Srov. NĚMEC D., s. 129

¹¹⁷ Srov. KAŠNÝ, J., *Manželství v západní tradici*, s. 24

¹¹⁸ Srov. NĚMEC, D., s. 129

Historie uzavření sňatku ve východní tradici

Východní tradice je v pojetí uzavírání manželství více inspirována myšlením sv. Pavla a obrazem Krista a Církve¹¹⁹ jako muže a ženy spojené v manželství. Je zde daleko větší důraz na mystický význam manželství. S prvními záznamy ohledně formy se setkáváme již ve 2. století, kdy je povinnost křesťanů zpečetit rozhodnutí pro manželství s danou osobou nutně před biskupem, a za předpokladu, že on dal ke sňatku souhlas.¹²⁰ Ve 4. a 5. století je již znám záznam svatebního obřadu, který obsahoval nutnost požehnání knězem nebo biskupem. Dále obsahoval hymny, modlitby a doprovodné obřady. Bylo také možno uzavřít manželství buď civilní nebo církevní formou. Změnu v tomto učinil až v 9. století byzantský císař Lev IV Moudrý,¹²¹ který nařídil, že manželství je uzavřeno platně jen v případě kněžského požehnání obsaženého v církevním obřadu. Toto nařízení bylo dále potvrzeno roku 1095 císařem Alexiem I,¹²² který rozšířil platnost ustanovení i na nesvobodné osoby.¹²³

I v dalších stoletích se postupně mezi řeckými teology utvářel a formoval názor, že svátostné manželství vzniká pouze za předpokladu svátostného požehnání, udíleného knězem nebo biskupem. V 19. století se pak toto stalo doktrínou ortodoxních východních církví.¹²⁴

Mezi tím ovšem byly v novověku přeneseny, díky dekretu *Tametsi*, na některých územích předpisy latinského katolického obřadu a tím vznikla podřízenost kanonické formy i pro některé východní katolíky (např. katolíci byzantského obřadu v Polsku a další).

Nařízením dekretu *Ne temere* z roku 1907 se pak vázanost kanonickou formou uplatnila na katolíky byzantského obřadu, spadajícího pod pravomoc arcibiskupa ve Lvově, v USA, v Kanadě a Jižní Americe a v Jugoslávii.

Od vyhlášení CIC/1917 platí vázanost k formě také pro katolíky východního obřadu, pokud chtěli uzavřít manželství s katolíkem latinského obřadu.¹²⁵

„Změnu v disciplíně východních katolických církví přineslo motu proprio papeže Pia XII. Crebrae allatae sunt (r. 1949), kterým bylo pro manželství v běžných podmínkách požadováno kněžské požehnání pro všechny katolíky východního obřadu, tedy i pro ty, kdo byli dosud

¹¹⁹ Srov. Ef. 5, 21 - 25

¹²⁰ Srov. IVAN, J. *Forma slavenia manželstva v Kódexoch Katolíckej cirkvi*, s. 34

¹²¹ Nebo též řečený Filosof, vládl v letech 886-912. Vyznačoval se vysokou úrovní náboženské a profánní kultury. Srov. FARRUGIA, E. G. *Encyklopedický slovník křesťanského východu*, s. 529-530

¹²² Srov. http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexios_I._Komnenos

¹²³ Srov. IVAN, J. *Forma slavenia manželstva v Kódexoch Katolíckej cirkvi*, s. 36

¹²⁴ Srov. tamtéž, s. 37

¹²⁵ Srov. NĚMEC D., s. 129

*vázání předpisy latinského obřadu – tím byl položen důraz na slavení sňatku ve vlastním obřadu.*¹²⁶

V současné době platí ustanovení CCEO kán. 828 v plně shodě se zmiňovaným motu proprio *Crebrae allatae sunt*, že platné je pouze to manželství, které je uzavíráno posvátným obřadem před místním ordinářem nebo místním farářem nebo knězem, který má pravomoc udělit svátostné požehnání, za přítomnosti dvou svědků.¹²⁷

3. 1. Systemizace pojmu

Forma uzavření manželství je souhrn všech náležitostí a formalit, které jsou nutné k tomu, aby bylo manželství platně uzavřeno. Její současná řádná podoba je dána přítomností nupturientů, dvou svědků a asistujícího, který má potřebnou jurisdikci.¹²⁸ Kanonickou formou manželství jsou vázáni všichni ti, kteří byli pokřtěni v katolické církvi, a to bez ohledu zda rodiče pokřtěné osoby byli nebo nebyli katolíky.¹²⁹ I zde ovšem nastala změna v textu CIC/1983 motu proprio Benedikta XVI *Omnium in mentem* (z 26.10.2009, účinnosti nabyla od 9.4.2010). Vypouští se část kán. 1117 „*a neodpadla od ní formálním úkonem*“. Právo se tak vrací zpět k praxi CIC/1917, když už se nevyslovuje k formálně odpadlým katolíkům, kteří jsou formou uzavření manželství vázáni jako všichni ostatní katolíci.¹³⁰

Formu uzavření manželství dělíme na řádnou, mimořádnou a tajnou.

Řádná kanonická forma

V případě řádné formy jde za normálních okolností o dodržení veškerých předpisů spojených s uzavřením manželství. Upravuje ji CIC kán. 1108, který definuje, že platná jsou ta manželství, která byla uzavřena před místním ordinářem, farářem, knězem či jáhnem, delegovaným k tomuto účelu.¹³¹ Je nutná přítomnost dvou svědků, o kterých se podrobněji zmíníme později.

¹²⁶ NĚMEC D., s. 130

¹²⁷ Srov. CCEO kán. 828 § 1

¹²⁸ Srov. NĚMEC D., s. 127

¹²⁹ Srov. POLÁŠEK, F., s. 63

¹³⁰ Srov. NĚMEC, D. *Změněné kánony kodexů kanonického práva* In Acta České biskupské konference č.5, s. 21

¹³¹ Srov. CIC/1983, 1108 § 1

Dle Kodexu kánonů východních církví jsou platně uzavřená manželství pouze ve svátostném obřadu. Musí být přítomen místní hierarcha nebo farář, či aspoň kněz, který sňatku asistuje a žehná.¹³²

Mimořádná kanonická forma

Mimořádná forma uzavření sňatku je možná za nestandardních situací. Konkrétně v případech nemožnosti dodržení řádné formy z důvodu okolností, které nastaly bez zavinění nupturientů. Mimořádnou formu upravuje kán. 1116 § 1: „*Jestliže oddávající, příslušný podle norem práva, buď není, nebo je možné se na něho obrátit jen se závažnou nesnází, mohou ti, kdo opravdu chtějí uzavřít manželství, uzavřít je platně a dovoleně pouze před svědky, a to: v nebezpečí smrti; mimo nebezpečí smrti, pokud se rozumně předvídá, že tato situace potrvá déle než jeden měsíc.*“ Manželství je tedy uzavíráno bez přítomnosti oddávajícího pouze za účasti dvou svědků. Manželé jsou následně povinni v co možná nejkratší době oznámit uzavření sňatku místnímu faráři nebo ordináři.¹³³ Záznam je pak také proveden v knize pokřtěných obou stran.¹³⁴

CCEO v případě uzavření manželství mimořádnou formou odkazuje na kán. 832. V případě nebezpečí smrti nebo v situaci, kdy není v dosahu kněz, který by mohl udělit svátostné požehnání, je možné uzavřít sňatek pouze za přítomnosti dvou svědků. V tom případě mají novomanželé povinnost, pokud to okolnosti dovolí, co nejdříve po uzavření manželství vyhledat kněze a požehnání si vyžádat.

Pokud je to možné, lze také kvůli zmiňovanému požehnání povolát i kněze bez potřebné jurisdikce přesto, že pro platnost manželství stačí pouze přítomnost dvou svědků.¹³⁵

Tajná forma

Tajná forma uzavření sňatku je z pozice přirozeného práva uzavřít manželství možná. Dochází k ní ovšem pouze v případě, že uzavření sňatku veřejně by způsobilo nupturientům

¹³² Srov. CCEO kán. 828

¹³³ Srov. CIC/1983 kán. 1121 § 2

¹³⁴ Srov. tamtéž, 1122 § 1

¹³⁵ Srov. BOTEK, L., DVOŘÁČEK, J., HANUŠ, M., *Manželské právo v přehledu*, s. 21

značné nesnáze.¹³⁶ Posouzení situace náleží místnímu ordináři, musí být ovšem dodržena plná kanonická forma.¹³⁷ Při dovolení tajně uzavřít manželství, se tajně provede zjišťování, která se provádějí před sňatkem.¹³⁸

V případě uzavření manželství touto formou platí závazek mlčenlivosti, a to pro místního ordináře, oddávajícího, svědky a manžele. Tento závazek zaniká pouze v případě místního ordináře, který pokud by zjistil, že hrozí závažné pohoršení nebo velké poškození posvátnosti manželství, je závazku zproštěn. Nupturienti musí být o možnosti zrušení závazku informováni.¹³⁹

Takto uzavřené manželství se nezapisuje do křestních matrik jako v případě řádné a mimořádné formy. Záznam je proveden ve zvláštní knize uchovávané v tajném archivu kurie.¹⁴⁰ V případě odpadnutí původních důvodů k tajné formě uzavření sňatku je možné, aby bylo manželství na základě konzultace s místním ordinářem odtajněno.

CCEO (kán. 840) se obsahově shoduje ve věcech tajné formy s CIC/1893 (kán. 1130 – 1133). Jediný rozdíl je v tom, že kán. 840 § 1 zavazuje k mlčenlivosti jednoho manžela jen tehdy, pokud zveřejnění manželství odmítá druhý manželský partner.¹⁴¹ Z čehož vyplývá, že v případě odtajnění uzavřeného sňatku musí zveřejnění chtít oba manželé.¹⁴²

3. 2. Požadavky na osoby

Snoubenci

Požadavky, kladené na samotné snoubence (nupturienty), mají zabezpečit platné a dovolené uzavření manželství. Podrobnější zrekapitulování bylo zpracováno již v druhé kapitole této práce. Jde o náležitě vykonanou předsňatkovou přípravu, vyloučení překážek a zákazů manželství, snahu církevních představitelů, aby manželství uzavíraly osoby na tento

¹³⁶ Např. v situaci pohoršení, kdy jsou osoby považovány za manžele nebo v případě pronásledování církve, spojeným se zákazem církevních sňatků apod. Srov. NĚMEC, D. , s. 138

¹³⁷ Srov. NĚMEC, D. , s. 138

¹³⁸ Srov. CIC/1983, kán. 1131 § 1

¹³⁹ Srov. tamtéž, kán. 1131 § 2, 1132

¹⁴⁰ Tamtéž 1133

¹⁴¹ Srov. POLÁČEK, V. , s. 60

¹⁴² Srov. NĚMEC, D. , s. 140

životní krok co nejvíce zralé. I při nejlepší vůli toto ale není možné zabezpečit dokonale a záleží primárně na snoubencích, jak do manželství vstupují.

Samotnému svatebnímu obřadu, při kterém si manželé vyměňují svatební slib, může podle jednotlivých tradic předcházet tzv. zasnoubení. Zásnuby jsou pak výrazem dvou lidí, kteří mají vážný úmysl společně vstoupit do manželství. Dle CIC kán. 1062 se jedná se o jednostranný nebo oboustranný příslib manželství. Tento akt se řídí partikulárním právem, které stanovuje biskupská konference s přihlédnutím k místním obyčejům a zákonů, pokud existují.

Příslib manželství není, v případě že se jedna ze stran od něj rozhodla odstoupit, soudně vymahatelný. Je ovšem možné žádat náhradu majetkové škody, pokud byla některé ze stran způsobena. Obřad zasnub není vázán žádnou řádnou formou, samotný akt lze učinit jak za přítomnosti místního ordináře, kněze nebo pouze rodiče jednoho ze snoubenců.

Co se týče zasnub v případě řeckokatolíků je praxe podobná jako v západní tradici.¹⁴³ Akt zasnoubení není nutný, pokud se ovšem pro něj snoubenci rozhodnou, bývá spojen až se samotným svatebním obřadem.¹⁴⁴

Požadavky na jednotlivé osoby se také liší dle toho, jakou formou je manželství uzavíráno. Dalo by se říct, že v případě formy mimořádné jsou některé požadavky sníženy (např. co se týče nepřítomnosti kompetentního oddávajícího dle CIC kán. 1116), v případě formy tajné naopak zpřísněny (např. nutnost dovolení takového sňatku místním ordinářem dle CIC kán. 1130).

Svědkové

Svědék má ve věci uzavření manželství důležitou roli. Církevní právo sice nestanovuje věkovou hranici, náboženské vyznání či vztah k budoucím manželům, ale jeho přítomnost je nezbytně nutná (i v případě uzavření manželství mimořádnou a tajnou formou). Jedinou podmínkou je, aby svědci byli schopni pochopit svatební obřad, vnímat jej a následně

¹⁴³ Srov. CCEO kán. 782

¹⁴⁴ Srov. *Inštrukcia na aplikáciu bohoslužebných predpisov kódexu kánonov východných cirkví*, Kongregácia pre východné cirkvi, s. 65

dosvědčit.¹⁴⁵ K platnému uzavření manželství jsou žádání dva svědkové, mohou být jak ženského, tak mužského pohlaví. Musí být fyzicky přítomni a nesmějí trpět ztrátou sluchu a zraku. Po skončení svatebního obřadu se podepisují do matriky oddaných.¹⁴⁶

Platné a dovolené manželství je možné uzavřít za přítomnosti pouze dvou svědků v případě nebezpečí smrti a v případě mimo nebezpečí smrti, pokud se rozumně předpokládá, že tato situace potrvá déle než jeden měsíc (tzv. mimořádná forma uzavření manželství, viz kapitola 3.1.).¹⁴⁷

Kodex východního práva upravuje úlohu svědků totožně (kán. 828).

Oddávající

Oddávající (asistent, který jménem církve přijímá manželský souhlas obou nupturientů) je osoba, která má zabezpečit církevnost sňatku. Běžně oddává místní farář, nebo od něho delegovaný jiný duchovní. Úloha oddávajícího je v souvislosti s uzavřením manželství natolik důležitá, že jeho nepřítomnost je např. v případě uzavření sňatku ve východních církvích naprosto nemyslitelná. Západní církve o oddávajícím hovoří jinak. „*Od úpravy v r. 1970 (dekret kongregace koncilu Ne temere) již není pouhým pasivním svědkem ze strany církve (testis qualificatus), ale aktivně se podílí na průběhu sňatku: vyžaduje projevení souhlasu nupturientů a přijímá je jménem církve (kán. 1108).*“¹⁴⁸

Oddávající smí být pouze osoba konkrétně specifikovaná kanonickým právem. Uvedme nyní jednotlivé případy:

- Místní ordinář a farář smí oddávat platně v mezích svého úřadu a svého území za předpokladu, že alespoň jeden z nupturientů spadá pod jeho kompetence¹⁴⁹
- Platně oddává také osobní ordinář a osobní farář, jestliže v mezích své působnosti je alespoň jeden ze snoubenců jemu podřízen¹⁵⁰
- Místní ordinář a farář, pokud platně vykonávají svůj úřad, smí zmocnit kněze nebo jáhny, aby v mezích svého území oddávali¹⁵¹

¹⁴⁵ Srov. NĚMEC, D., s. 130

¹⁴⁶ Srov. POLÁŠEK, F., s. 60

¹⁴⁷ Srov. CIC/1983 kán. 1116

¹⁴⁸ NĚMEC, D., s. 131

¹⁴⁹ Nesmí být ovšem suspendován nebo stížen interdiktem, nebo nesmí být exkomunikován.

Srov. CIC/1983 kán. 1109

¹⁵⁰ Srov. tamtéž kán. 1110

- Pokud chybí v dané diecézi kněží nebo jáhni, smí diecézní biskup, po předchozím pozitivním vyjádření biskupské konference a po obdržení dovolení od Apoštolského stolce, zplnomocnit laiky, aby oddávali¹⁵² „*Vybere se vhodný laik, schopný provést poučení snoubenců a také schopný řádně vykonat liturgii uzavření manželství.*“¹⁵³

Již zmiňované jiné postavení má oddávající ve východních církvích. Nejen, že přijímá manželský souhlas snoubenců jménem církve, ale navíc uděluje svátostné požehnání.¹⁵⁴ Z tohoto důvodu nesmějí východní katolíky oddávat ani jáhni ani laici. Na toto ustanovení je nutné pamatovat i v případě uzavírání manželství mezi římskokatolickou a řeckokatolickou stranou. Zvláštní postavení má také patriarcha, který smí oddávat kdekoli na světě, pokud je mu alespoň jeden z nupturientů podřízen.¹⁵⁵

Delegace ve věci uzavření manželství může být dvojího druhu - delegování pro jednu konkrétní svatbu (*ad casum*) a nebo pro více svateb, či delegování k možnosti obecně oddávat (*ad universitatem casuum*). V prvním případě může být delegace dána jak ústně, tak písemně, musí být ovšem jasné pro který sňatek konkrétně delegace platí. V druhém případě je nutno, aby byla delegace udělena písemně.¹⁵⁶

V případě delegace udělené Apoštolským stolcem se jedná o tzv. subdelegaci. Ta může být jako v případě delegace pro jednotlivé případy nebo obecná.

Nedostatky v kanonické formě

Kanonická forma, kterou jsou vázání pokřtění katolíci, je předepsaná k platnosti, ale některé formální záležitosti jsou pod sankcí nedovolenosti. Jedná se o tyto konkrétní případy a jejich důsledky: ze strany nupturientů jde hlavně ve většině případů o zanedbání povinnosti uzavřít manželství řádnou kanonickou formou a uzavírají sňatek pouze na úřadě. Což v tomto případě způsobuje neplatnost manželství.

Nedostatky ze strany svědků se týkají menšího počtu, než je předepsáno, tedy dva, což působí taktéž neplatnost sňatku. Druhým případem může být neschopnost pochopit obřad, vnímat jej a následně dosvědčit konání. Tento nedostatek způsobuje neplatnost manželství.

¹⁵¹ Srov. tamtéž kán. 1111 § 1

¹⁵² Srov. tamtéž kán. 1112 § 1

¹⁵³ CIC/1983 kán. 1112 § 2

¹⁵⁴ Srov. CCEO kán. 828 § 2

¹⁵⁵ Srov. NĚMEC, D., s. 135

¹⁵⁶ Srov. CIC/1983 kán. 1111

V případě oddávajícího mohou nastat tyto nedostatky: oddávající není ani duchovním, ani laikem, který získal od místního ordináře povolení oddávat (v případě uzavření manželství se jedná o neplatnost sňatku způsobenou ze strany oddávajícího). Oddávající je sice duchovním, ale nemá vůbec (tj. nemá nikde ani vůči nikomu) potřebnou jurisdikci oddávat (je způsobena taktéž neplatnost manželství, existuje ovšem možnost uplatnění sanace na základě *supplet Ecclesia*¹⁵⁷). Oddávající sice má jurisdikci oddávat, ale svým jednáním přesahuje dané kompetence (možnost zplatnění je stejná jako v případě absence jurisdikce). Právní způsobilost oddávat je dotčena nápravným trestem oddávajícího (i zde je možná sanace na základě *supplet Ecclesia*). Poslední situace může nastat v případě smíšených manželství, kdy by při sňatku katolickou kanonickou formou vyžadovaly dvě různé osoby manželský souhlas pouze od jednoho z nupturientů. Takové jednání není přípustné, protože katolický oddávající by nečinil tak, jak vyžaduje kán. 1108 § 2.¹⁵⁸ Takový nedostatek opět působí neplatnost manželství z důvodu nedodržení kanonické formy.¹⁵⁹

3. 3. Obřad římskokatolické církve

Svatební obřady jsou součástí Římského rituálu. Dle rozhodnutí II. Vatikánského koncilu byly však tehdejší Posvátnou kongregací obřadů¹⁶⁰ pod názvem *Ordo celebrandi matrimonium*¹⁶¹ v roce 1969 revidovány a promulgovány.

Každá biskupská konference má možnost, dle svých pravomocí, vypracovat vlastní obřady, které jsou odpovídající místním zvykům. Je však důležité, aby byl brán zřetel na transparentnost manželského slibu a také zachování řádné kanonické formy uzavírání manželství. Je snaha *Svatebních obřadů*, aby liturgie byla obohacena o dané místní zvyklosti.¹⁶²

¹⁵⁷ „církev doplňuje“ je ustálený kanonický výraz, který vyjadřuje, že v některých případech při obecném omylu co do skutku n. práva a důvodné pohybnosti co do skutku a práva církev doplňuje výkonnou moc řízení, zejména v takových případech nahrazuje nedostatek pravomocí církevního představeného; hledí se především na prospěch adresáta, jde o jeden z projevů kanonické umírněnosti; nemůže být nahrazena moc ze svěcení, resp. její nedostatek, takže např. nelze za platné považovat rozhřešení, o jehož udělení by se pokoušel laik.

TRETERA, R., HORÁK, Z. *Slovník církevního práva*, s. 124

¹⁵⁸ „Oddávajícím se rozumí ten, kdo je přítomen a vyžaduje projevení souhlasu těch, kteří uzavírají manželství, a přijímá jej jménem církve“.

¹⁵⁹ Srov. NĚMEC, D. s. 151-152

¹⁶⁰ Jedná se o dřívější název Kongregace pro bohoslužbu a svátosti.

¹⁶¹ „Revidované svatební obřady“

¹⁶² Srov. BĚHAL, M. *Dějinný vývoj uzavírání křesťanského manželství a srovnání vybraných obřadů sňatkové liturgie římskokatolické církve a pravoslavné církve byzantského rytu*, s. 56

Druhé české rozšířené vydání *Svatebních obřadů* z roku 2007,¹⁶³ používané v této diplomové práci, je bohatší v úvodu, v jednotlivých obřadech a v modlitbách. Zapracovává také změny vyplývající z obnoveného Kodexu kanonického práva z roku 1983.¹⁶⁴ „*Kongregace pro bohoslužbu a dohled nad udělováním svátostí zveřejňuje toto nové vydání zmíněných obřadů na základě speciálního pověření daného papežem Janem Pavlem II. Druhé vzorové vydání obřadů v latinském jazyce nabývá účinnosti hned po svém zveřejnění.; překlady do národních jazyků schválené Apoštolským stolcem nabývají účinnosti ode dne, který stanoví biskupská konference.*“¹⁶⁵

Příprava svatebního obřadu

Vzhledem k závažnosti rozhodnutí vstoupit do manželského svazku je vhodné svatební obřad řádně připravit. Svatba by měla být konána ve farnosti jednoho ze snoubenců, přičemž je zvykem dávat přednost farnosti ženy. Samotný úkon se nezděje kdy dotýká nejen samotných snoubenců, ale také blízké rodiny, přátel, farnosti či společenství. Dle místních zvyků lze uskutečnit i několik svateb najednou. Samotní snoubenci by pak měli projít řádnou přípravou (viz. odst. Snoubenci), společně s oddávajícím vybrat dle místních zvyklostí vhodná biblická čtení, způsob manželského slibu, požehnání prstenů, modlitbu za manžele, přímlyvy a zpěvy.¹⁶⁶ Je také vhodné, aby oddávajícím byl ten, který snoubence na manželství připravoval.

Svatební obřad

Svatební obřady rozlišují několik typů: a) Obřad ve mši svaté, který se používá obvykle v případě sňatku dvou katolíků, kdy také oba dva jdou ke svatému přijímání. Je složen z úvodních obřadů, kdy kněz přivítá snoubence a uvede je do samotného slavení, následuje bohoslužba slova (je možné variabilně zvolit čtení, je možné vzít až 3 čtení), a homilie. Vlastní svatební obřad pak obsahuje otázky ohledně svobodného rozhodnutí pro sňatek, k rozhodnutí celoživotnímu slibu a přijetí dětí. Pak následuje výměna samotného manželského slibu, přijetí slibu jménem církve, žehnání a předání prstenů. Mše pokračuje

¹⁶³ Jedná se o překlad a českou verzi římské verze *Svatebních obřadů* z r. 1990 (*editio typica altera*).

¹⁶⁴ Srov. *Svatební obřady*, s. 5

¹⁶⁵ Tamtéž s. 5

¹⁶⁶ *Svatební obřady*, čl. 23

přímluvami a eucharistickou bohoslužbou, do které je přidávána prosba za manžele. Obřad je zakončen modlitbou za manžele, ve které je jim vyprošováno Boží požehnání.

b) Obřad beze mše se používá v případě, že není možné nebo vhodné slavit svatbu ve mši (např. smíšené manželství, nepraktikující katolíci atp.). Obřad je složen z přivítání, bohoslužby slova, homilie, vlastního svatebního obřadu (otázky před slibem, vzájemný slib, přijetí slibu jménem církve, žehnání a předání prstenů). Následují přímluvy a modlitby za manžele (i v této variantě je možno podávat svaté přijímání, následuje po modlitbě za manžele) a závěr.

c) Svatební obřad za asistence laika začíná úvodním přivítáním. Pokračuje bohoslužbou slova, vlastním svatebním obřadem (obsahuje otázky před slibem, výměnu slibu a přijetí slibu jménem církve), žehnáním a předáním prstenů, přímluvami, modlitbou za manžele, (i zde je možno podávat svaté přijímání, které následuje po modlitbě za manžele) a závěr.

d) Svatební obřad katolíka s katechumenem nebo s nepokřtěným začíná také úvodním obřadem, pokračujícím bohoslužbou slova, svatebním obřadem (obsahuje také otázky před slibem, vzájemný slib, přijetí slibu jménem církve, žehnání a předání prstenů), přímluvami a modlitbou za manžele a závěr.

3. 4. Obřad řeckokatolické církve

Průběh svatebního obřadu

Oproti praxi latinského obřadu je k samotnému sňatku většinou přidáván obřad zasnoubení. Oba společně však nejsou vkládány do liturgie jako v západní tradici, ale mše a sňatek vystupují jako samostatné celky. Je ovšem možné oba tyto obřady spojit,¹⁶⁷ ale v praxi se kvůli časové rozsáhlosti koná většinou pouze sňatek.

Obřad začíná modlitbou před chrámem, kdy se zde setkají oba snoubenci a kněz, který je bude oddávat. Můžeme si zde všimnout, že u řeckokatolíků je knězi dáno daleko důležitější postavení oproti latinské tradici. Zatímco v latinské západní tradici je víceméně „pouhým“ dohlížitelem nad konáním zasnub a i sňatku, v řeckokatolické církvi je jeho postavení více dominantnější. Po přivedení snoubenců do předsíně chrámu nastává chvíle modlitby a

¹⁶⁷ Pořadí pak bývá: božská liturgie a následuje obřad svatby, Srov. *Malý trébník*, I. Část, kpt. 9

výměny prstenů, ty podle tradice nasazuje oddávající, nikoli sami snoubenci, jako je tomu v případě římskokatolíků.

Pak jsou snoubenci knězem uvedeni slavnostně do chrámu.¹⁶⁸ Začíná část obřadu *korunování*, který je vrcholem celého obřadu. V úvodu se kněz modlí: „*Blažení všichni, kteří se bojí pána, kteří kráčí po jeho cestách. Budeš jíst z práce svých rukou, blažený jsi a budeš se mít dobře. Tvoje manželka je vinná réva, uvnitř tvého domu. (...)*“¹⁶⁹ Pak jsou snoubencům kladeny otázky, zda se rozhodli uzavřít manželství dobrovolně a zda se již dříve nezasnoubili někomu jinému. V pořadí ženich, nevěsta odpovídají: „*Rozhodl jsem se, úctyhodný otče. Nezasnoubil jsem se, úctyhodný otče.*“ Následují přímluvy, nebo-li ekténie za spásu duší, za mír na celém světě, za boží služebníky apod. Po dvou velkých modlitbách přichází na řadu složení slavného slibu, kdy ženich s nevěstou (dle místních zvyklostí) položí ruku na evangeliář, kněz je ováže epitrachilem¹⁷⁰ a oba vysloví postupně nahlas přísahu: „*Já, JŽ, si tě беру, JN, za manželku a slibuji ti lásku, věrnost, manželskou úctu a že tě nikdy neopustím až do smrti. Tak mi pomáhej, Bože, jediný ve svaté Trojici a všichni svatí.*“ K tomu dodává kněz: „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“¹⁷¹

Nastává korunování manželů, kněz bere do ruky korunu (nebo věnce)¹⁷² a žehná každému ze snoubenců znamením kříže. Pak klade korunu na hlavu ženicha a následně na hlavu nevěsty. Tímto je uzavření manželství potvrzeno a zpečetěno. Snoubenci se stávají manželi.

Stejně jako při obřadu svátosti křtu nebo během svátosti svěcení absolvují manželé tzv. posvátný tanec, nebo-li ženich s nevěstou a oddávající třikrát obcházejí *tetrapod* (stolek). Kněz může snoubencům spojit ruce štolou, přičemž za nimi kráčí svědci a drží koruny nebo věnce nad jejich hlavami.

Bohoslužba slova začíná čtením z Ef 5, 20-33 zdůrazňujícím podřízení manželů jeden druhému, povinnost vzájemné lásky a úcty a spojení muže a ženy jako Krista a Církve. Následuje evangelium, krátké prosby a modlitba Otče náš zakončená zpěvy kněze nebo lidu.

168 Při vstupování snoubenců do předsíně chrámu při obřadu zasnoubení jsou jim ruce spojeny a kněz na nich přidržuje tzv. epitrachii, nebo-li štolu. Při příchodu do chrámu pak nesou v rukou hořící svíce.

Srov. BĚHAL, M. s. 71

¹⁶⁹ Malý Trébník, s. 61

¹⁷⁰ „(...) Kněžská štóla od hrudi dolů sešitá nebo pospojovaná knoflíky a poutky. Liturgický oděv, který se zavěšuje na krk kněze a který mu spadá po hrudi až do výše kolen. (...)“ FARRUGIA, E. G., *Encyklopedický slovník křesťanského východu*, s. 310

¹⁷¹ Malý Trébník, s. 69

¹⁷² „Koruny (věnce) symbolizují slávu svazku Krista s Církví. Požehnáním věnců církev vzdává ženichovi a nevěstě chválu za čistotu a zachované panenství, současně představují předzvěst věčného korunování manželů. Korunování novomanželů věnci zdůrazňovalo královskou svobodu manželů, jejich rovnost ve vzájemném darování se jeden druhému. Žena je tak rovna svému muži, se kterým spoluvytváří obraz velkého tajemství Krista s Církví.“ BĚHAL, M. s. 66

Obřad pokračuje snímáním korun (věnců), kněz je postupně pozdvihne, dá políbit ženichovi a nevěstě a odloží. Po dalších dvou modlitbách, obsahujících prosbu novomanžele a požehnání do dalších dní, následuje propuštění manželů, čímž je obřad u konce.

Na rozdíl od *Svatebních obřadů*, kterými se řídí průběh uzavření manželství v římskokatolické církvi, v Trebníku řeckokatolíků existuje pouze jedna varianta svatebního obřadu. Jak již bylo výše zmíněno, není také samozřejmě možný obřad za asistence laika jako případě latinského obřadu.

O co je naopak Trebník bohatší, je „postup při uzavírání druhého manželství“, což je pro západní tradici neznámý pojem. Víceméně je tímto uzavřením sňatku eliminováno větší zlo, než kdyby dané osoby spolu žily bez jakéhokoli řádného uzavření manželství.

Vzhledem k právní povaze této práce, již není tento obřad více zpracován.

3. 5. Možnosti výjimek

Dispens od kanonické formy

Kanonická forma je ustanovením církevního práva a jako taková je tedy dispensovatelná. O možnosti dispenze od kanonické formy hovoří CIC kán. 1127 § 1. „*Jestliže vážné obtíže brání zachování kanonické formy, je ordinář místa katolické strany oprávněn po projednání s ordinářem místa oddavek udělit v jednotlivých případech dispens od formy, při zachování nějaké veřejné formy oddavek, má-li být manželství platné; (...).*“ Jednotlivé udělování dispenze od formy se řídí normami kodexu a normami, které jsou stanoveny Biskupskou konferencí. V období od nabytí účinnosti CIC (27. 11. 1983) do nabytí účinnosti motu proprio *Omnium in mentem* 9. 4. 2010 existovala možnost dispenze udělené samým právem pro katolíky odpadlé formálním úkonem od katolické církve. Protože toto již neplatí, podrobněji se o něm nezmiňujeme. Vracíme se tedy k praxi CIC z roku 1917. CCEO toto ustanovení neobsahoval, takže zde se jeho text neměnil. Dispens tedy může být udělena individuálním právním aktem. Kodex kanonického práva uvádí tři případy, kdy lze dispens místního ordináře získat.

- V případě uzavření manželství katolíka s nepokřtěným nupturientem
- Při uzavření smíšeného manželství

- V případě nebezpečí smrti alespoň jednoho nupturientů

Ve všech ostatních případech je dispens od formy vyhrazena Apoštolskému stolci.¹⁷³ Dle ustanovení kán. 1127 § 2 při uzavření manželství s dispensí musí být dodržena nějaká veřejná forma sňatku, tzn. nějakým způsobem právně dokazatelná. O dispens je nutno (kromě případu nebezpečí smrti) písemně požádat a uvést závažné důvody bránící dodržení kanonické formy.

Pokud je uzavíráno smíšené manželství nebo manželství mezi katolíkem a nepokřtěným nupturientem, je možné, aby se konal pouze jeden náboženský obřad. Podobně to platí i v případě smíšeného manželství, kde není dovoleno, aby ve svatebním obřadu byl oddávajícím jeden katolický a druhý nekatolický duchovní a vyžadovali manželský souhlas dle své náboženské příslušnosti. Oddávající může být pouze jeden, druhý se může na obřadu podílet např. přečtením modlitby, či udělením požehnání, apod. Katolický duchovní pak k tomuto přísluhování musí získat souhlas místního ordináře.

Není také dovoleno, aby v případě uzavření sňatku mezi katolíkem a nepokřtěným snoubencem, byl aktivní duchovní jiné náboženské společnosti, např. židovský rabín. Vyžadovat souhlas a přijímat ho, je příslušeno pouze katolickému duchovnímu.¹⁷⁴

Výjimka pro sňatek s pravoslavným nupturientem

Výjimku tvoří uzavření sňatku katolického a pravoslavného nupturienta.¹⁷⁵ Pokud jsou uzavření manželství účastni dva svědci a jsou provedeny náležitosti předšňatkového řízení, není nutné žádat o udělení dispenze. Vzhledem k tomu, že pravoslavní slaví uzavření manželství podobnou formou, je možné uzavřít manželství i tímto způsobem. Z hlediska východních církví je nepřípustné a manželství by bylo neplatné, kdyby oddávajícím byl pouze jáhen nebo laik, tudíž pokud je oddávajícím kněz, je v tomto případě pro latinský obřad vše v pořádku.¹⁷⁶ Pro platnost a dovolenost je pouze nutné povolení místního ordináře katolické

¹⁷³ Srov. NĚMEC, s. 143

¹⁷⁴ Srov. NĚMEC, D. , s. 143, 144

¹⁷⁵ Srov. CIC/1983 kán. 1127 § 1

¹⁷⁶ Protože k uznání manželství ze strany východních církví je nutné kněžské požehnání na rozdíl od slavení sňatku v latinském obřadu.

strany (bez této licence by manželství bylo pouze nedovolené, ačkoliv obecně v případě nezachování kanonické formy, by bez dispenze bylo manželství neplatné a nedovolené)¹⁷⁷

Mezi obřadové sňatky

V případě manželství uzavíraná mezi katolíky různých církví *sui iuris* se jedná o tzv. meziobřadové sňatky.

Pokud chtějí uzavřít manželství dva řeckokatolíci před duchovním z římskokatolické církve je to možné, ale k jeho platnosti je nutná delegace příslušného řeckokatolického faráře nebo místního ordináře.

V situaci opačné, kdy by chtěly uzavřít manželství dvě osoby z římskokatolické církve před řeckokatolickým duchovním, je to obdobné. Řeckokatolický duchovní by musel mít delegaci od římskokatolického faráře nebo místního ordináře.¹⁷⁸

Třetí případ mezi obřadového sňatku nastává tehdy, pokud chtějí manželství uzavřít římskokatolík a člen východní církve *sui iuris* před římskokatolickým duchovním. Římskokatolický duchovní má sice obřadovou jurisdikci, dle kán. 1109, je oddat, ale s ohledem na řeckokatolickou stranu, by neměl být asistujícím jáhen.¹⁷⁹ „Z pohledu kán. 831 § 2 se dává přednost oddávkám před farářem ženicha, není to ale striktní podmínka. Není-li římskokatolík z jeho farnosti, měl by si oddávající k dovolenosti vyžádat propuštění od jeho faráře.“¹⁸⁰

Obdobná je situace pokud sňatek uzavírá řeckokatolík a římskokatolík (nebo člen jiné východní církve *sui iuris*) před řeckokatolickým duchovním. I zde má řeckokatolický duchovní jurisdikci k oddávkám. Je ovšem třeba, aby k dovolenosti měl řeckokatolický nupturient, pokud není z farnosti oddávajícího, dovolení od svého faráře.

Meziobřadové sňatky jsou častější na Slovensku než v ČR. Taková manželství se staly běžnou pastorační praxí, ke které se obě církevní společenství staví vstřícně a ochotně.¹⁸¹

¹⁷⁷ Srov. NĚMEC, D. , s. 141

¹⁷⁸ Srov. CIC/1983 1109 a CCEO 829

¹⁷⁹ Srov. CCEO kán. 828

¹⁸⁰ *Sbírka platných právních norem Apoštolského exarchátu řeckokatolické církve v ČR*, s. 81

¹⁸¹ Srov. ČITBAJ, F. *Cirkev nie sú steny a strecha, ale viera a život*. s. 181

3. 6. Řešení vad formy

V případě, že došlo k neplatnému uzavření manželství z důvodu nedostatku formy, je možné dosáhnout zplnění na základě prostého zplnění, čili konvalidace nebo zplnění od základu, čili sanace.

Prosté zplnění manželství - konvalidace

V otázce prostého zplnění manželství se jedná o tzv. konvalidaci, která je možná v případě překážky, pokud je překážka odstraněna, nebo nedostatku formy, doplněním této formy nebo nedostatku souhlasu, obnovou tohoto souhlasu (alespoň ze strany toho, u koho tato vada byla a pokud manželský souhlas druhé strany trvá). „*Je-li překážka veřejná, obě strany musejí obnovit manželský souhlas kanonickou formou. Je-li tajná, stačí, když souhlas soukromě a tajně obnoví strana, která si je překážky vědoma, pokud druhá na svém souhlasu trvá, nebo oběma stranami, je-li překážka známá oběma.*“¹⁸²

V případě neplatnosti manželství z důvodu vady souhlasu je možné manželství učinit platným tím, že strana, která souhlas nedala, souhlas projeví. Přičemž platí, že druhá strana na svém již daném souhlasu trvá. Pokud by vada souhlasu nebyla dokazatelná, postačí, aby byl souhlas strany, která ho nedala, projeven soukromě a tajně. Jestliže je nedostatek souhlasu dokazatelný, je nutné, aby byl dán kanonickou formou.¹⁸³

Tato práce se zabývá formou uzavření manželství, v tomto kontextu je tedy „nejdůležitější“ náprava manželství, uzavřeného z nedostatkem formy. To také bývá nejčastějším důvod konvalidace (manželství katolíka „pouze na úřadě“, kdy je kanonická forma později doplňována církevním obřadem). V tomto případě nedostatku formy je dle kán. 1160 CIC/1983 vždy nutné, aby bylo manželství uzavřeno kanonickou formou, při zachování kán. 1127 § 2. Tzn. obvykle se koná obnova manželského souhlasu řádným způsobem.¹⁸⁴

CCEO pojednává o prostém zplnění manželství věcně stejně.¹⁸⁵

¹⁸² BOTEK, L., DVOŘÁČEK, J., HANUŠ, M., *Manželské právo v přehledu*, s. 27

¹⁸³ Srov. CIC/1983 kán. 1159

¹⁸⁴ Srov. NĚMEC, D. s. 162

¹⁸⁵ Srov. CCEO kán. 843 - 847

Zplatnění manželství v základu - sanace

K tomuto zplatnění dochází ve většině případů, kdy manželství bylo uzavřeno pouze civilně, tedy se jedná o nedodržení kanonické formy, což způsobuje neplatnost manželství.¹⁸⁶ Jedná se o zplatnění právním aktem dané církevní autority. Není nutné obnovení manželského souhlasu pokud byl již dán. Sanace působí také do minulosti, což znamená, že působí zpětně kanonické účinky. Zplatnění manželství nastává od okamžiku udělení. „Zplatnění v základu je možné udělit jen tehdy, když je pravděpodobné, že strany chtějí setrvat v manželském životě.“¹⁸⁷ V případě nedostatku kanonické formy Kodex kanonického práva hovoří o nutnosti konvalidace (kán. 1160). Šlo by ovšem i zde použít sanaci, ale pouze v případě, že jeden z partnerů obnovu manželského souhlasu odmítá, nebo není vhodné jej o to požádat (např. v situaci odmítání všeho církevního).¹⁸⁸

Pokud je manželství neplatné z důvodu překážky nebo pro nedostatek zákonné formy, může být za předpokladu trvání souhlasu obou stran sanováno. V případě, že je manželství neplatné z důvodu překážky přirozeného nebo pozitivního božského práva, může být sňatek zplatněn až tehdy, pokud překážka pominula.

Ve výjimečných případech lze manželství zplatnit v základu i v situaci, kdy manželé o neplatnosti manželství nevědí. To se ovšem děje pouze ze závažných důvodů.¹⁸⁹

Udělovatelem zplatnění v základu je Apoštolský stolec, který je k tomuto úkonu nejkompetentnější. Pokud sanaci nebrání překážky, od kterých dispenzuje pouze AS nebo překážka patří do práva přirozeného nebo božského pozitivního, je možné, aby zplatnění udělil diecézní biskup. Při zplatnění smíšeného manželství je nutné, aby byly zachovány podmínky kán. 1125.¹⁹⁰

Kodex východního práva se ve věci zplatnění v základu shoduje s CIC.¹⁹¹

¹⁸⁶ Pro upřesnění uvádíme Žádost Arcibiskupství olomouckému o prohlášení neplatnosti nekatolicky uzavřeného manželství pro nezachování stanovené formy viz. příloha III. A také Žádost Apoštolskému exarchátu Řeckokatolické církve v ČR o prohlášení neplatnosti nekatolicky uzavřeného manželství pro nezachování stanovené formy viz. příloha IV

¹⁸⁷ CIC/1983 kán. 1161 § 3

¹⁸⁸ Srov. NĚMEC, D. s. 163

¹⁸⁹ Srov. CIC/1983 kán. 1163, 1164

¹⁹⁰ Srov. tamtéž, kán. 1165

¹⁹¹ Srov. CCEO kán. 848 - 852

4. Smíšená manželství

Počet uzavření smíšených manželství se od druhé poloviny dvacátých let rychle zvedá.¹⁹² Problematika uzavírání smíšených manželství je tedy natolik závažná, že je nutné se jí podrobněji zabývat. Kodex kanonického práva se tomuto tématu věnuje v rozsahu celé VI. Hlavy. Shodně s východním kodexem¹⁹³ zakazují uzavření manželství mezi pokřtěnými osobami, z nichž: „jedna je pokřtěna v katolické církvi nebo je do ní po křtu přijata a druhá osoba patří do jiné církve nebo církevní společnosti, která není v plném společenství s katolickou církví“ (kán. 1124). V případě uzavření sňatku přes tento výslovný zákaz, uzavírají dané osoby sice manželství platně, ale nedovoleně.¹⁹⁴ Pokud se jedná o žádost zrušení zákazu, je snaha církevního práva získat slib katolické strany, že učiní vše, aby ochránila svoji víru a že se v případě narození dětí bude snažit o to, aby byly pokřtěny a vychovávány v katolické církvi.¹⁹⁵ Nekatolická strana musí vzít na vědomí, že k tomuto slibu došlo buď písemně a nebo se zaručí místní ordinář jako svědek, že daná osoba byla o tomto informována.

Oba nupturienti by měli být také řádně poučeni o cílech a podstatných znacích manželství, obzvláště o jeho nerozlučitelnosti.¹⁹⁶ Biskupské konferenci pak přísluší, jakým způsobem budou daná prohlášení a přísliby provedeny. Stanoví také způsob, jak bude toto oznámeno nekatolické straně.¹⁹⁷

Podobně problematiku vidí východní právo. Smíšená manželství mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem jsou platná, ale pro jejich dovolenost je třeba předchozí povolení příslušné církevní autority.¹⁹⁸ Ta je dává pouze v případě, že katolická strana prohlásí, že bude bránit svoji víru a chránit se od případného odpadnutí od ní, a že v případě narození dětí se bude snažit, aby byly pokřtěny a vychovávány v katolické Církvi. O tomto slibu musí být druhá strana informována a musí být zřetelné, že jej bere na vědomí. Obě strany jsou pak poučeny o podstatných znacích manželství.¹⁹⁹

¹⁹² Srov. ADAM, A. *Liturgika, křesťanská bohoslužba a její vývoj*, s. 293

¹⁹³ Srov. CIC/1983 kán. 1124 a CCEO kán. 813

¹⁹⁴ V případě uzavření manželství mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou, je manželství nejen nedovolené ale i, bez potřebného zrušení zákazu, neplatné.

¹⁹⁵ Srov. CIC/1983 kán. 1125

¹⁹⁶ Srov. POLÁČEK, V. , s 49

¹⁹⁷ Srov. CIC/1983 kán. 1126

¹⁹⁸ Srov. POLÁČEK, V. , s 48

¹⁹⁹ Srov. CCEO kán. 814

Forma uzavření smíšeného manželství

V případě latinské církve ukládá kodex povinnost uzavřít manželství řádnou formou uvedenou v kán. 1108.²⁰⁰ Určitou výjimku tvoří uzavření manželství katolické strany s nekatolickou stranou východního obřadu, pak je forma zachována pouze pro dovolenost sňatku. Pro platnost je vyžadována účast posvátného služebníka, při zachování dalších náležitostí stanovených právem.²⁰¹

Východní právo předepisuje zachování formy v případě, že alespoň jeden z nupturientů je pokřtěný v katolické církvi a nebo byl do ní přijat.²⁰² Určitou výjimkou je, stejně jako v latinské tradici, sňatek mezi stranou katolickou a stranou nekatolickou východního obřadu (pravoslavným). V tomto případě má být forma uzavření manželství zachována jen pro dovolenost. Pokud by mělo být manželství také platné, je vyžadováno kněžské požehnání „(...) při zachování ostatních (věcí), které třeba zachovávat podle práva.“²⁰³ „Partikulárním právem kterékoli svéprávné církve budiž stanoven způsob provedení těchto prohlášení a příslibů, které se vždy vyžadují a určen také způsob jejich zveřejnění, aby o nich nekatolická strana věděla.“²⁰⁴

Forma uzavření těchto manželství může být také řádná, mimořádná nebo tajná, jak jsme o tom již pojednávali obecně výše. Co se týče obřadu, který bývá používán, je to nejčastěji obřad beze mše, obřad ve mši ale není striktně zakázán (ovšem kvůli přijímání eucharistie se jeví jako vhodnější obřad beze mše).

²⁰⁰ „Platná jsou pouze ta manželství, která se uzavírají oddávajícím místním ordinářem nebo farářem anebo před knězem nebo jáhnem od některého z nich pověřeným a před dvěma svědky, podle norem vyjádřených v následujících kánonech a při zachování výjimek podle kán. 144, 1112 § 1, 1116 a 1127, § 2-3.“

²⁰¹ Srov. CIC/1983 kán. 1127 § 1

²⁰² Srov. CCEO kán. 834 § 1

²⁰³ Tamtéž kán. 834 § 2

²⁰⁴ Srov. tamtéž, kán. 815

Závěr

Záměrem této práce bylo účelně a systematicky zpracovat formu uzavírání manželství ve východní a západní tradici. Mým cílem bylo přehledně zpracovat pro mě jazykově dostupné publikace tak, aby bylo docíleno vytvoření přehledného textového celku.

Přála bych si, aby tato kanonická studie posloužila v případě uzavírání manželství řeckokatolického a římskokatolického nupturienta jako jakýsi přehled k platnému a dovolenému uzavření manželství. Aby po jejím přečtením mohli snoubenci jednoduše krok za krokem začít s řádnou manželskou přípravou, popř. odstranit případné překážky či zákazy. Aby také věděli, co je nutné před uzavřením sňatku zjistit, popř. vyřídit, aby tak byl zajištěn hladký průběh bezprostřední přípravy i samotného svatebního obřadu.

Mezi základní poznatky, vyplývající z této diplomové práce, patří zjištění, že až na určité rozdíly, např. v důležitosti kněžského požehnání, pohledu na svátostnost manželství, důležitosti zvolení místa sňatku u řeckokatolíků atd., jsou si východní a západní katolíci v samotném jádru podobní. Jde sice z pohledu širšího kontextu o podstatné rozdíly, ale stále tu zůstává odkaz víry v jednoho Boha, chápání manželství jako jedinečného a výlučného spojení muže a ženy v obrazu Krista a Církve a nepopíratelná důležitost manželského institutu samotného.

Během přípravného procesu před započítím samotné práce jsem se často potýkala s problematikou získání potřebné literatury hlavně v souvislosti východní církve. Knihy byly buď nedostupné prakticky ve všech velkých knihovnách ČR (např. Městská knihovna Praha, Státní národní knihovna Praha, Mahelova knihovna Brno, Zemská knihovna Brno a další.) nebo byla zjištěna jejich absolutní absence. Pomocnou ruku mně podal až o. Tomáš Mrňátek, kterému tímto ještě jednou děkuji, a to jak v zapůjčení Trebníku, který obsahuje obřady řeckokatolické církve, tak dohledání další potřebné a přínosné literatury.

Při zpracování dané problematiky jsem použila analytickou (hlavně při rozboru jednotlivých materiálů a právních norem) a srovnávací metodu práce. V rozsáhlejších zpracování tématu mě brzdila jak neznalost latinského, polského či italského jazyka, tak také náročná rodinná situace. Přesto jsem se pokusila, dle zadaného tématu a osnovy, danou problematiku co nejlépe zpracovat. Věřím, že práce může najít své uplatnění.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny tištěné

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. Přel. Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon 1985. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005. 1290 s. ISBN 80-85810-37-9.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (18.10.1990). Roma: Typis Polyglottis Vaticanis, 1990. XXXIV + 381 s. ISBN 88-209-1719-X.

Codex iuris canonici = Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překl. do češtiny. Přel. Miroslav Zedníček. ZVON, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.

Codex iuris canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione Emmi Petri card. Gasparri et indice analytico-alphabetico auctus. Roma: Typis Polyglottis Vaticanis, MCMLI

ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR, ČBK, Praha 2010. 20 s. ISBN neuvedeno.*

II. vatikánský koncil, konstituce *Gaudium et spes* o církvi v dnešním světě ze dne 7. 12. 1965. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. s. 173 - 265. ISBN 80-7113-089-3.

JAN PAVEL II. *Apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě z 22. listopadu 1981 Familiaris consortio*. Praha: ZVON, 1992. 101 s. ISBN 80-7113-161-X.

Kongregace pro bohoslužbu a dohled nad udělováním svátostí, *Svatební obřady*. 2. vyd. Přel. z: *Ordo celebrandi matrimonium*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří: 2007. 135 s. ISBN 978-80-7192-987-1.

Malý trebník, Vydalo nakladatelství Petra, Prešov 2006, 120 s., ISBN 80-89007-73-2.

PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001. 47 s. ISBN neuvedeno.

Zákon č. 94/1963 Sb. *o rodině*, Linde, Praha 2000, 752 s. ISBN 80-7201-209-6.

Prameny elektronické

PIUS XI. *Encyklika Casti connubii*, O křesťanském manželství z 31. 12. 1930.

Dostupný z WWW:

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_31121930_casti-connubii_en.html

JAN PAVEL II., Posynodální apoštolská adhortace *Vita consecrata*, O zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě

Dostupné z WWW: http://teologietela.paulinky.cz/_d/Vita-consecrata.pdf

Zákon č. 115/2006 Sb. *o registrovaném partnerství*, vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 38 pod číslem 115/2006 Sb. dne 3. dubna 2006. Účinnosti nabyl 1. července 2006.

Dostupný z WWW: <http://www.glpartnerstvi.cz/ke-staeni/zakony-a-vyhlaky/3-zakon-1152006-sb.html>

Literatura tištěná

ADAM, Adolf, *Liturgika, křesťanská bohoslužba a její vývoj*, Vyšehrad, 2001
471 s. ISBN 80-7021-420-1.

BĚHAL, Martin, *Dějinný vývoj uzavírání křesťanského manželství a srovnání vybraných obřadů sňatkové liturgie římskokatolické církve a pravoslavné církve byzantského ritu*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010

BOLOGNE, Jean-Claude, *Svatby – dějiny svatebních obřadů na Západě*, přel. B. Chvojková. Praha: Volvox globator, 1996. ISBN 80-7207-054-1.

BOTEK, Libor – DVOŘÁČEK, Jiří - HANUŠ, Milan, *Manželské právo v přehledu*, Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR a Institut sv. Kosmy a Damiána, Praha 2008, 47 s., ISBN 978-80-254-3078-1.

ČITBAJ, František. *Cirkev nie sú steny a strecha, ale viera a život*. Prešov: Grékokatolícká teologická fakulta PU, 2010, ISBN neuvedeno.

FARRUGIA, Edward G., *Encyklopedický slovník křesťanského východu*, Velehrad-Roma, Olomouc 2008, ISBN 978-80-7412-019-0.

GRÜN, Anselm, *Svatost manželství*, Karmelitánské nakladatelství Kostelní vydří 2010
63 s., ISBN 978-80-7195-343-2.

Inštrukcia na aplikáciu bohoslužebných predpisov kódexu kánonov východných cirkví, Kongregácia pre východné cirkvi, Libreria Editrice Vaticana, Roma, 1998, 91 s., ISBN neuvedeno.

IVAN, Jozef, *Forma slavenia manželstva v Kódexoch Katolíckej cirkvi*, Redemptoristi, Vydavateľstvo Misionář, Michlovce 2008, 205 s., ISBN 978-80-88724-34-6.

IVAN, Jozef, *Miešané manželstvo*, Redemptoristi, Vydavateľstvo Misionář, Michlovce 2008, 170 s., ISBN 978-80-88724-30-8.

KAŠNÝ, Jiří, *Manželství v západní tradici: soubor kanonických tradicí*, Vydala Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2006, 103 s., ISBN 80-7040-921-5.

KLIMEŠ, Petr, *Psychické příčiny neplatnosti manželství*, Matice Cyrilometodějská, Olomouc 2004, 173 s., ISBN 80-7266-163-9.

KOBYZEV, Petr - NOVAK, Antonín J. - KOUKAL, Antonín, *Církevní právo*, Metropolitní rada pravoslavné církve v Československu, 1958, 214 s., ISBN nevedeno.

MRKÝVKA, Petr - VESELÁ, Renata. *Vybrané otázky z dějin kanonického práva*, Vydala Masarykova Univerzita – právnická fakulta v nakladatelství Doplněk, 1992, ISBN 80-210-0365-0.

NĚMEC, Damián, *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, Kostelní Vydří: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, Praha 2006. 215 s. ISBN 80-7195-065-3 (KN) a 80-85929-83-X (Krystal OP).

NĚMEC, Damián, *Změněné kánony kodexů kanonického práva*, In Acta České biskupské konference č. 5, 2010

Ottova všeobecná encyklopedie, Ottovo nakladatelství, Praha, 2003, 735 s., ISBN 80-7181-938.

PEJŠKA, Josef, *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému*, 3. svazek: Manželské právo kanonické, Nákladem theolog. Ústav CSSR v Obořišti, Československá akc.tiskárna v Praze, 1934, 308 s., ISBN nevedeno.

POLÁČEK, Vladimír, *Východní manželské církevní právo se zřetelem k právu latinskému*, Košice 1991, 108 s., ISBN 80-7097-132-0.

POLÁŠEK, František, *Církevní manželství podle kanonického práva*, Praha, 1990, 108 s., ISBN nevedeno.

Sbírka platných právních norem Apoštolského exarchátu řeckokatolické církve v ČR, Vydal Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR a Institut sv. Kosmy a Damiána, Praha 2011, 212 s., ISBN nevedeno

ŠKURKA, Emil, *Manželské právo*, Skripta CM bohoslovecké fakulty v Olomouci, 108 s., ISBN nevedeno.

TRETERA, Jiří Rajmund - HORÁK, Zdeněk, *Slovník církevního práva*, Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-3614

TRETERA, Jiří Rajmund, *Církevní právo*, Nakladatelství Jan Krigl, Praha 1993, ISBN neuvedeno

Literatura elektronická

KAŠNÝ, Jiří. *Uzavírání manželství - Historický přehled*, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Dostupné z WWW: http://www2.tf.jcu.cz/~kasny/book4m/hist.htm#_ftn31

WIKIPEDIA. *Alexios I.*
http://cs.wikipedia.org/wiki/Alexios_I._Komnenos

Seznam použitých zkratk

GS – Gaudium et spes

KKC – Katechismus katolické církve

CIC – Kodex kanonického práva 1983

CCEO – Kodex východního práva

JŽ – jméno ženicha

JN – jméno nevěsty

AS - Apoštolský stolec

Seznam příloh

- I. Formulář snubního protokolu v římskokatolické církvi
- II. Formulář žádosti o uzavření manželství v řeckokatolické církvi
- III. Žádost Arcibiskupství olomouckému o prohlášení neplatnosti nekatolicky uzavřeného manželství pro nezachování stanovené formy
- IV. Žádost Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v ČR o prohlášení neplatnosti nekatolicky uzavřeného manželství pro nezachování stanovené formy

ANOTACE DIPLOMOVÉ PRÁCE

1. Název práce: Forma uzavření manželství v římskokatolické a řeckokatolické církvi

2. Jméno a příjmení: Jana Gotfrýdová, DiS.

3. Katedra: Církevního práva CMTF v Olomouci

4. Obor: Křesťanská výchova

5. Vedoucí práce: ThLic. Monika Menke, Th.D.

6. Počet stran: 61

7. Počet příloh: 4

8. Rok obhajoby: 2012